Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 66 (12156) | 1983 чылдың март 20, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 коп.

ДУРЖУЛГА—ЭКОНОМИКА КУРЛАВЫРЫ

«Новокраматорскийниң машина кылыр заводу» каттыжыышкында мурнакчы ажылчыннарның деңнелиге өортумактарының» чедериге ол будуруге черинің эң тергии токары В. Чапскийниң чорутканы мергежил кичээлдери дузалаан.

Парткомнуң саналдааны-биле заводтуң специалистериниң тургусканы мурнакчы дуржулганы нептередип ажыглаарының комплекстиг программазын ёзугаар ол станокчунуң ажылдаар черинде дешпилгелиг аргаларны өөренир школаны организастаан.

— Чаартыкчыларның чедишпиннерип нептередип ажыглаары бисте чаңчыл апарган—деп, партком секретары Н. Шаповалов чугаалаан.— Экономиканың ол чугуза курлавырын бүгү талазы-биле көрүп, ажылчыннарның, технологтарның, конструкторларның ажылының ажыын улгаттырарынче угландырган чаа түүлдерни ажыглаарының тускай системазын тургускан бис.

Тускай тургускан комиссия чаартыкчыларның дуржулгазын чыын, пинти түңнелдерни кылып турар. Бир эң чугула соруулга—тус-тус ажылчыннарның рекордтары-биле бригада азы участок коллективиниң ортумак көргүзүглериниң аразында ылгалды дыка кызыраары, мурнакчы аргаларны шуптузун ажыглаарын шапкынчыдары боон турар.

Ооң кайы хире ажыктыы дараазының чижээнден көстүп турар. № 2 механиктиг эптелге цехиниң чаартыкчылары болуп шимчээр экскаваторларның чамдык шой кезектерни демир холумактыг керамиктер-биле солуурун саналдаан. Ооң түңнелинде ол машинаның ындыг кезектериниң ажылдаар хуусаазы үш катап узаан, чылда-ла 20 тонна шой кампаттынар болган.

Донецк область. КРАМАТОРЕК.

О. ТАГУНОВ. СЭТА-ның корр.

САГЫЛГА-ЧУРУМНУ КҮШТЕЛДИРЕР

СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) Пленумунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Ю. В. Андропов мынча дээн: «Партияның, күрүнеңиң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумунуң кандыг-даа үрээшкиннеринге удур шиитпирлиг демиселди чорудары чугула». Ол айтыышкынны Тыванның бүгү ажыл-ишчилери долузу-биле түүлдүгүнүп детиээш, ажылчорудулгазының дайынчы программазы ыылдыр хүлээп алган.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар дугайында айтырыгны СЭКП Кызыл хооркомунуң, райкомнарның пленумнарынга, партия-ажыл-агый активиниң, партия организацияларының, күш-ажылчы коллективтериниң, албан организацияларның хуралдарынга чугаалашкаш, байдалды аңаа ханы анализтеп, четпестериңи чылдаганнарын илереткен, ону экижидериниң тодаргай хемчеглерин айытган шиитпирлерни хүлээп алган болгай.

Москва хоорайның мурнакчы коллективтери күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң сагылга-чурумун улам ыңай быжыглаары-биле «Күш-ажылы дээш—алдар болгаш хүндү» деп ыыйгырыгны үндүрген. «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезтиң, Кызылдың дааранылга фабриказының, № 2 автотранспорт бүдүрүлгезиниң, үлетпүр бараанларының садыының коллективтери ол эки эгелээшиннии детиээш, социалистиг хүлээлгелерни алгаш, бо талазы-биле ажылды экижидеринче республиканың ажылчы чоннарын ыыйгырган.

Бүдүрүлгелериң иштики арга-курлавырларын долу ажыглаар, эң бедик бүдүрүлгечи көргүзүглерни чедип алыр соруулгалыг, бо эгелээшиннерниң ужур-дузазы улуг. Планын күүседип, дең-дески ажылдап турар бүдүрүлгелерде безин аная туруушкуннар, чидириглер, прогулчулар, үрей кылыкчылар, ажылынга ээ-харыысалга чоктар, арага-дарыга хандыкшылдыглар бар. Ынчангаш кандыг-даа бүдүрүлгеге үлегерлиг корум-чурумну, чурум үрекчилеринге шыдажыр аргажок байдалды тургузары эргежок чугула.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар дээш ап чорудуп турар хемчегленириниң түңнелинде дыка хөй коллективтерде планныг онаалдалар чедишкиннинг күүсеттинип турар. Кызыл районда «Тиилелге» совхоз күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, ооң уламындан планын күүсетпес, экономиказы кошкан ажыл-агый турган. Сөөлгү үеде совхозтуң партиому, профэвилел комитеди, дирекциязы хөй-ниити организациялары-биле кады күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынче кол кичээнгейни салган. Арагалаар, ажыл шагы үзер, ажылынга харыысалга чок кижилерни күш-ажылчы коллективтериниң, эш хуу судунуң хуралдарынга шыңгыы чугаалажып, куду төлевирлиг ажылче шилчидер, шаңнал алырын казыыр болгаш өске-даа хемчеглерни ап турар. Кижилер-биле ажылды экижиткен түңнелинде совхоз мурнакчы ажылагый-ларның бирээзи болу берген. Ында мал ыыштаглаашкыны организастыг чоруп турар. Механизаторлар часкы хову ажылдарынга киржир техниканың септелгезин февральда дооскан.

«Тыва коммунэнергода» партия организациязы, администрациязы күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары-биле дээштиг хемчеглерни чорудуп турар. «Фитиль» деп шүгүмчүлелдиг хана солунну үндүрүп, рейдилерни чорудуп, ажылышчилериң өг-бүлеге, хөй-ниитиниң черлеринге бодун ап чоруурун, эш-өөрүнге хамаарылгазын хынап турар.

Күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң сагылга-чурумун быжыглаар дээш тодаргай ажылдарны Кызылдың дааранылга фабриказы, «Каа-Хем» хөмүр-даш разрези, Туранның септелге-тудуг участогу, «Сукпак», «Барлык», «Саян», «Совет Тыва» совхозтар болгаш өске-даа коллективтер чорудуп турар.

Республиканың чамдык бүдүрүлгелеринде, организацияларда күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле ап чорудуп турар хемчеглер СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Ю. В. Андроповтуң негелделеринге ам-даа дүүшпес. Эрткен чылдың түңнелериниңден болгаш 1983 чылдың баштайгы ийи айында байдалдан алгаш өөрге, бүдүрүлгелерде, тудуг организацияларында, совхозтарда күш-ажылды эки организаставаанындан, эргежок чугула материалдар-биле хандырбаанындан, иштики курлавырларны чөп ажыглаваанындан, планныг онаалдалар күүсеттинмейн турар. «Кызыл тудуг» эргелелинде Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу М. Шиповаленконуң удурткан бригадазы тудуг материалдары-биле четчири-биле хандыртынмаанындан бир хүн ажылдааш, өске хүн аная турар ужурга таваржып келген. Шак ындыг чоруктар «Тыва тудуг» трестиң № 48, 81 тудуг эргелелериниде болгаш өске-даа коллективтерде бар. Республиканың сес бүдүрүлгези продукция бүдүреринің, алдызы продукция сайгарарының, он чедизи күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле планын бо чылдың эрткен ийи айында күүсетпээн. «Тыва тудуг», «Шагонартяжстрой», «Тыва септелге тудуг» трестер болгаш өске-даа тудуг организациялары эрткен чылга деңнээрге ажылдың темпизин кудулаткан. Совхозтар 1982 чылдың бо үедеги деңнелинге чедир 288 тонна эътти чедир сатпаан. Моон алгаш өөрге, күш-ажылдың сагылга-чурумун күштелдирер, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер, ажыл-агыйжы эвес чоруктарга удур демиселди чамдык ажыл-агый удуртукчулары, партия организациялары четпес чорудуп турар.

Амгы үеде кайы-даа коллективте күш-ажылдың сагылга-чурумун бедик деңнелге тургузар, кижи бүрүзү планныг онаалдазын күүсеткен турарын чедип алыр арга бар. Маңаа бригада керээзи-биле ажылдаарын нептередири улуг рольду ойнаар, кайда-ла ажылды ынчаар организастааныл, ында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедик, сагылга-чурум үрээшкиннери колдуунда болбайын турар.

Партия, профэвилел организациялары кижизидилге ажылының янзы-бүрү хезирлерин ажыглаар, сайзыраңгайжыдар. Эш хуу судтарының, улусчу контролёрларның ажылын идепкийжидер, ажыл шагының ажыглалының дугайында хыналдарны, рейдилерни чорудар. Күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары дээрге—бүдүрүлгениң бүгү иштики курлавырларын ажыглаарынче, экономиканың ажыктыын бедидеринче угланган организакчы ажыл-херек болур. Ындыг болганда ону экижидеринче партия организациялары доктаамал кичээнгейни салыр ужурлуг.

Бөгүн—Чурттала-коммунал ажыл-агый болгаш чоннуң амыдырал хандырылга ажылдакчыларының хүну

Кызыл хоорайның хеп чуур теп бүдүрүлге черинің ачы-дузазын мун ажыг кижи доктаамал ажыглап турар. Ында өөлчеглер аразында социалистиг чарыштың киржикчилери: «Продукцияны чугле эки шынарлыг дужаар»—деп соруулганы салып алган ажылдан турарлар.

Коммунист Галина Абросимовна Попованың удурткан өөлчээ бо чылдың өткен ийи айының түңнелдери-биле чарыштың тиилекчизи болган: он бирги беш чылдың бирги кварталын хуусаадан эрте күүседипкен.

Бүдүрүлге черинин ажылдакчылары колдуунда хоочуннардан тургустунган. Олар аныяктарга боттарының арга-мергежилин дамчыдып берип, оларны ачы-буянныг профессиягa өөредип турарлар. Аныяк ажылчын **Чооду Доржуевна Куулар**, бүдүрүлге хоочуну **Анна Федоровна Крамаренко**, өөлчег начальниги **Г. А. Попова (чурукта оң талазында)** оларның үлүү ниити чедишкинге көску кирип турар. Кызылдың хеп чуур теп бүдүрүлге черинің ажылчыннары боттарының профессионал байырлалынга күш-ажылчы чедишкиннер-биле ужуражып турар.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

БАЙЫРЛАЛГА ТУРАСКААТКАН

Амыдыралга ачы-дуза чедирер бүдүрүлгелериң ажылдакчылары хүнүң-не миллион-миллион чагыларны күүседип турар. Оларның ажылының шынарындан совет кижилериң чаагай чоруу улуу-биле хамааржыр.

Чурттала-коммунал ажылагыйның болгаш чоннуң амыдырал хандырылгазының ажылдакчыларының профессионал байырлалының хүнүнге тураскааткан байырлыг хуралга ол бүгүнүң дугайын оон киржикчилери чугаалап турган. Ол хурал март 18-те Москвада Эвилелдер башкылының колонналыг залында болган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунун Даргазының оралакчызы М. А. Яснов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы И. И. Бодюл, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизи И. Н. Дмитриев, чамдык министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары, социалистиг чарыштың мурнакчылары, найысылалдың хөй-ниитиниң төлөлекчилери хуралга киришкен.

РСФСР-ниң Чурттала-коммунал ажыл-агый министри Ф. В. Попов илеткел кылган.

(СЭТА).

КОМИССИЯ ХУРАЛЫ

«Улус ажыл-агыйынга күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар база кадрларның ажылдан үнер-кирер чоруун кызырар дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалын «Тыва тудуг» тресте канчаар күүседип турарының дугайында айтырыгны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Хоойлу-дүрүм саналдаар комиссиязының хуралынга чугаалашкан. Ук айтырыг талазы-биле илеткелди «Тыва тудуг» трестиң эргелекчизи В. А. Туголуков кылган.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, кадрларның ажылдан үнер-кирер чоруун кызырар, планныг онаалдаларны хандырар дээш чамдык ажылдарны трест кылган дээрзин ук комиссияның хуралынга демдеглээн. Оон-биле чергелештир трестиң администрациязы, ында хөй-ниити организациялары ажылчыннарның ортуаунга кижизидилге ажылын дээш чок чорудуп, партияның болгаш чазактың салган соруулгазын күүседиринче, ажылчыннарны кошкан мобилизастаан турарындан ажыл шагы үзер, күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыдар чоруктар ам-даа бар дээрзин ук комиссия айыткан. Ол бүгү четпестерни дарый чайладыр талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылган.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Хоойлу-дүрүм саналдаар комиссиязының хуралынга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. С. Бойду киришкен.

Бистиң корр.

ДҮРГЕН ДООЗАР ДЭЭШ

«Барлык» совхозтуң механизаторлары он бирги беш чылдың үшкү чылының часкы тарылга кампаниязын бедик агротехниктиг деңнелге аң кыска хуусаада эрттирер дээш хынамчалыг белеткеннип турар. Баш бурунгаар чогаатталган план-график ёзугаар совхозтуң машина-трактор мастерскаязының коллективи ДТ-75 маркалыг 6 тракторнуң, дугуйлуг 4 тракторнуң, МТЗ маркалыг 12 тракторнуң септелгезин чогуур үеэзинде дооскан.

Тракторлар септелгези-биле холбаштыр кожуг машиналарының септелгезинче кичээнгейни салып келген болгаш салып-даа турар. 8 сеядканың, 9 андазының септелгезин дооскаш, беленниң шугумунда тургускан. Техника септелгезиниң план-графигин күүседири-биле холбаштыр септелгениң шынарынче кичээнгейни угландырган бис.

Машина-трактор мастерскаязында партия, профэвилел организациялары коллективке организастыг, ажылагыйжы байдалды хандырар, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле дээштиг элээн хемчеглерни ап келген болгаш ам-даа турар. Ол ышкаш социалистиг чарышты дээштиг организастааны күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чедип алырына, ажылчыннарның моральдыг база материалдыг соңуургалын бедидеринге улуг идиглиг болуп турар. Социалистиг чарыштың түңнелдерин негелде ёзугаар үнелдүрүп, тиилекчилерни илереткен дүрүп, тиилекчилерни илереткен дүрүп, тиилекчилерни илереткен д

КОММУНАЛДЫГ АЧЫ-ДУЗА АРБЫДААР

Бүгү совет улус СЭКП-ниң XXVI съездиниң, ТК-ның май, ноябрь (1982 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш шудургу демисежип турар бо үеде чурттагалга-коммунал ажыл-агый адырының ажылдакчылары база боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкиниг күүседир дээш идепкейлиг ажылдап турар. Республиканың чурттагалга-коммунал бүдүрүлгелериниң коллективтери эрткен чылын ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чыл оюнга уткуштур социалистиг чарышка киришкеш, күүнде планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге эллээн эки түннелдерни чедип алган.

Чурттагалга-коммунал ачы-дузазын болгаш продукциянны планнан ажыр 91 муң рубльге боттандырган. Планнаттынган чарыгдалдарны 404 муң рубльге эвээжеткен. Чунар-бажыңнарының орулга планы 103,6 хуу күүсеттинген, хеп чуур черлер планнан ажыр 270 тонна хепти чуган. Чеиу суг-биле хандырары көрдүнгениниң 102 хуу болган. Гэз хандырылгазы планнаттынганындан 38 муң рубль хөй. Ачы-дузаның немелде хевирлерин көвүдеир талазы-биле боттуг хемчеглер алдынган. Чижээ, чунар-бажыңнарда болгаш аалчылар бажыңнарында немелде ачы-дуза хевирлерин көвүдээн болгаш оон шыпар көргүзүү экижээн.

Республиканың чурттагалга-коммунал ажыл-агыйы материалдыг курлавырларны кампаар талазы-биле ажылдарны идепкейжиткен. Эрткен чылын 505 муң квт-шак электри энергиязы, 17 тонна кара металл, 21 муң ажыг рубльдиг чиг-эди болгаш материалдары кампаттынган.

Капитал тудуг, септелге ажылдары моон мурнунда чылдардан экижээн. Чер-чер Советтериниң шугуму-биле эрткен чылын барык 20 муң дөрбелчин метр чурттагалга шелүн ажыглалга киргеп. Суг дамчыдылгазының 8,3 км канализацилиның 11 км шугумнары немей дужаттынган. Электри четкилерин 6,7 км-ни, чылыг шугумнарын 4,8 км-ни ажыглалче киргеп. Чаа Шагаан-Арыг хоорайда 30 гигокалорий күүүүг котельная, оон чылыг шугумнары, хоорай канализациязының 2,7 муң кубометр суг эттирер кол станциязы ажыглалга киргеп.

Чурттагалга-коммунал ажыл-агыйының ажылдакчылары чурттагалга фондуазының ажыглалын экижидериниң хемчегларын ап келген. Капитал септелгеге эрткен чылын 1604 муң рубльди чарыгдаан.

Республиканың хоорайларын, район төптерин, суурларын чаагайжыдар, могаанчыдар талазы-биле улуг ажылдар хөй-ниитиниң, чурттакчы чоннуң эң идепкейлиг киржилгези-биле чоруттунуп келген база уламчылаар апаар. Чаагайжыдылганың тудуг, дериг-херекселлерин септеп, эле дериринге 3208 муң рубльди эрткен чылын үндүрген, ниитизи-биле чаагайжыдылга ажылдарынга 5165 муң рубльди чарыгдаан. Ылаңгыя Кызыл хоорайның чаагайжыдылгазынче онаа кичээнгейни углаан. Оон түннелинде Ленин, Кочетов, Топографическая, Кечил-оол болгаш өскелер-даа хоорай кудумчулар көргүштүг, аян-шинчилиг, таарымчалыг апаргын. Туран, Сарыг-Сеп, Чадаана болгаш өске-даа хоорай, суурларда чаагайжыдылга талазы-биле көскү ажылдар кылдынган, асфальтылаан кудумчулар, тротуарлар көвүдээн, аян-шинчизи каасчараш апарган. Ниитизи-биле эрткен чылын 40 муң дөрбелчин метр оруктарны, тротуарны септээн, 20 муң улуг, 19 муң ажыг чадаң ыяштарны олурткан.

Адырның бүдүрүлге коллективтериниң үре-түннелдиг ажылы бедик үнелелли алган. СЭКП обкому, Министрлер Чөвүдели, профобличөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому социалистиг чарыштың түннелдерин үндүрүп тура. «Тувкоммунэнерго», «Водоканал» эргелелдериниң, чурттагалга-коммунал ажыл-агыйының тускайжыттынган АТБ-зиниң эки ажылын чаңгыс эвес удаа демдеглеп келген. «Тыва септелге тудуг» трестиң коллективинге ССРЭ-ниң 60 чылынга уткуштур социалистиг чарышка чедиишкиннери дээш тураскаал Кызыл тукту тывыскан. Районнарның чурттагалга-коммунал ажыл-агый эргелелдериниң ажылының коллективтерин ажылы макталдыг.

Республиканың чурттагалга-коммунал ажыл-агыйының ажылдакчылары боттарының профессионал байырлалын бо чылын база бедик көргүзүлүг, шудургу күш-ажылбиле үткүп турар. Ийи айларның ачы-дузаа чедиринин планы ниитизи-биле 102,2 хуу күүсеттинген, өске-даа көргүзүүлер планнаттынганындан ашкан. Чамдык чунар-бажыңнар орулга талазы-биле планын күүсетпээни четпес.

Чурттагалга-коммунал бүдүрүлгелериниң чедип алган чедиишкиннери бүгү коллективтериниң, тус-тус ажыл-ишчилериниң чогаадыкчы, идепкейлиг, ак сеткилдиг, бедик сагылга-чурумнуг ажылының түннели деп үве билдингир. Коллективтерде боттарының опаашкан ажылынга ээ-харыысалгалыг, үлегер-чижектиг мурнакчылар хөй, олардың одуруу улам өзүп орар. Ындыгларга Кызылдың № 3 чунар-бажыңының ажылдакчызы Александра Федченкону, АТБ-де чолаачы Чамнал Сарыг-Донгакты, «Тувкоммунэнергода» мастер Михаил Рамазановту, Кызылдың чурттагалга-ажыглал трестиң ажылчыны Виктор Дамчатты, чаагайжыдылга комбинадында Валерий Юхнову, Туранда аалчылар бажыңының дежурныйы Полина Сергееваны болгаш оон-даа өске ажылышчилерни адап болур.

Чурттагалга-коммунал ажыл-агыйының коллективтери он бирги беш чылдың бо өзек чылында салдынган сорулгаларын күүседир дээш бүгү арга-курлавырларын мөөнээн, чоннга ачы-дуза чедирерин улам көвүдеир дээш эрес-шудургу ажылдап турар.

В. ЕРЕМЕЕВ.

Тыва АССР-ниң чурттагалга-коммунал ажыл-агый министри.

«Кызыл» гостиницазында № 5 парикмахерскаяда хоорай Советиниң депутады Людмила Артуровна Калининаның удуртканы комсомолчу-апыяктар бригадазы чурттагалга-коммунал ажыл-агый болгаш чоннуң амыдырал хандырылга ажылдакчыларының хүвүн төлептиг күш-ажылчы белектерлиг уткуур дээш шудургу ажылдаан. Оон түннелинде бирги кварталдың планын ук коллектив бо хүннерде хуусаадан эрте күүседипкен.

Баш таартыры-биле келгеннерни эптиг-ээлдек хүлээп алыр болгаш оларга таарымчалыг бүгү үүлдерни тургузарын ук коллектив боттарының кол сорулгазы кылдыр көрүп турар. Бо чылдың планныг онаалдазын база хуусаадан эрте күүседир дээш ажылдап турар.

ЧУРУКТА: бригада кежигүннери (солагай талазындан) Л. Коллегова, Л. Калинина (бригадир), В. Иванова, О. Байкалова, И. Акшонова олар.

Ю. КОСАРЬКОВТУН фотозу.

ЧОНГА ЭПТИГ БОЛЗУН ДЭЭШ

Эрткен чылын бистиң республикага чоннуң амыдырал хандырылгазы бодунуң хоглүлдезинге эллээн херии базымны кылган. Чонга ниитизи-биле 3 миллион 109 муң рубльдиг ачы-дузазын чедиргеп, ол дээрге оон мурнундагы чыл-биле деңнээрге 126 муң рубль хөй болуп турар. Кодээниң чурттакчылары олла үениң дургузунда 1 миллион 340 муң рубль түүнүг ачы-дузаны алган. Ол саптүннерни ачы-дуза хевирлериниң аайы-биле тодарадырга мындыг: 101 муң язы-бүрү хеп аймаан даараан, 12 муң рубль түүнүг хепти септээн, эжеш 7 муң чаа идиктерни даараан болгаш эжеш 14 муң ажыг өйнүг болгаш өн чок телевизорларны база дыка хей радиоаппараттарны септээн. Министерстволуң бүдүрүлгелери хепти химиктиг арга-биле аштап, будуурун болгаш оон-даа өске ачы-дузаны чонга чедирерин боттандырын турар.

Амыы үеде чурттакчы чонга 400 ажыг хевирлериниң язы-бүрү ачы-дузазын чедирип турар.

Кодээниң чурттакчылары районнарда амыдырал хандырылганың бүдүрүлге эргелелдериниң ачы-дузаны ап турар. Оларның хүлээп алыр пунктулары республиканың шупту совхозтарында бар. Оларны дамчыштыр 1 миллион 85 муң рубль түүнүг ачы-дузаны чонга чедиргеп.

Республиканың Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң бүдүрүлгелериниң баззалары доктаамал немежиң турар. Эрткен чылын тудуг-септелге участогунуң ыяш дилер цегин тудуп дооскан. Каа-Хем районнуң бүдүрүлге эргелелиниге язы-бүрү цехтер турар бажынны ажыглалга киргеп. Министерстволуң бүгү бүдүрүлгелериниге 258 чаа дериг-херекселлерни тургускан. Ачы-дузаның чаа хевирлериниң ассортиментизин улам көвүдедир ажылды калбартып, бүдүрүлгеге продукцияның 32 чаа хевирин шиңгээдип алган.

Республиканың амыдырал хандырылга коллективтериниң эрткен чыл дургузунда үре-түннелдиг ажылы — оон бүдүрүлге коллективтериниңда ажылдап турар кижилериниң ак сеткилдиг, бедик бүдүрүкчүлүг ажыл-ижинден хамаарышкан. Бүдүрүлгениң экономиктиг ажыктыын бедиктениниң, чагыгларны шынарлыг күүсеткениниң ачызында бүгү каттыжыышкынар, тускайжыткан бүдүрүлгелер болгаш районнарда эргелелдер боттарының планнарын күүседип алганнар. Оларның аразында эки көргүзүүлерни чедип алган коллектив— «Туваобувьбыт» каттыжыышкыны. Бо коллектив эрткен чылын СЭКП Тыва обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профобличөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчивир Кызыл тугу-биле шаңнатыклаан.

Амыдырал хандырылгазының районнарда бүдүрүлге эргелелдериндеп доктаамал ден-дески, бедик түннелдерни чедип ап, чоннуң чагыгларын эки шыпарлыг күүседиринге Каа-Хем, Тес-Хем, Таңды, Өвүр, Бии-Хем районнарда чоннуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелдерни үлегерин көргүзүп турар. Бо коллективтериниң удуртукчулары бүдүрүлгени билдилиг башкарын, бедик организакчы чорукту көргүзүп турарын демдеглээрн артык эвес.

Бистиң ишчилеривистиң аразында мурнакчылар хөй. «Хүндүлелдиг Демдээ» орденниң эдилекчилери: телерадиоаппараттар септээр мастер, радиомеханик Михаил Мокшин, ачы-дуза албанының хоочуну, 1966 чылда даараныкчылап эгелээш, ам Тес-Хем районда бүдүрүлге эргелелиниң начальниги чедир деп шээн Има Хереловна Декиш-оол ышкаш мурнакчы, ажылынга ак сеткилдиг, бедик сагылга-чурумнуг, бодунун мергежилиниң өзүлүг масстерлери бисте хүвүн-не өзүп турар.

Бии-Хем районда бүдүрүлге эргелелиниң, Эөрбек суурда чагыглар хүлээп алыр пунктузунуң эргелекчизинге Екатерина Алексеевна Өпей-оол 1979 чылдың июньдан эгелеп ажылдаан. Бо кыска үениң дургузунда бодунуң кызымаккай чоруу-биле чаңгыс чер чурттугларының хүндүткелин чаалап алган. Ам ол районда болгаш республикада база бир мурнакчы ачы-дуза чедирикчизи болуп, үш чыл улаштыр планын доктаамал ажыр күүседип, социалистиг чарыштың типлекчизи болган. Тыва АССР-ниң Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң хүндүлел самбыразында оон ады кирген.

Хеп даараар «Чечек» ательниң бижикчызы Нинель Минцеваны найысылалдың херээжен чону эки таныр. Тыва АССР-ниң чоннуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы Нинель Гавриловна чаңгыс бүдүрүлгеге ам 24 чыл дургузунда ажылдап келген. «Профессия талазы-биле тергиин» деп атты эдилекчизи, аныяктарның үлегерлиг кижизидикчизи болуп, ол хеп бижарынга, даараарынга чүгле сөолгү чылдарда 10 кижини өөреткен. Ол планын айда 150 хуудан кудулатпайн келген.

Республиканың чоннуң амыдырал хандырылгазында коску өзүлделер дээрге партия, совет органнарның олче доктаамал кичээнгей салыш, оларның ажыл-ижин үргүлчү хайгаарап, ында четпестерни чайладыр дээш чогуур хемчеглерни ап келгенинде, анаа чогуур дузаны, деткимчени көргүзүп турарында.

Совет улус он бирги беш чылдың үшкү чылынче киргеп. Бо беш чылда чонга ачы-дуза чедирериниң хемчээли эрткен бешки чыл-биле деңнээрге улгаткан болгаш өзүлдениң темпизин чылдан чылче бедидери көрдүнген. Ылаңгыя эрткен ийи чылда болдунган хожудаашкынларны ажыр эрткеш, чедир кылдыммаан ажылдарны бо чылын бүрүн күүсеткеш, артыкан ийи чылда деп-дески ажылдаарын чедип алыр сорулга салдынган.

Бистиң күш-ажылчы коллективтеривис ону боттандырары-биле бо чылды багай эвес эгелээн болгаш ийи айның планын күүсеткеннер. Ынчангаш чедип алган темпилерни кудулатпайн, хожудап турарлар турбазын дээш ажылдаары чугула.

Ол кичээнгей—амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниге ажылды организастаарын экижидеринче, күш-ажыл болгаш бүдүрүлгениң сагылга-чурумун быжыглаарынче, бар курлавырларны чоп ажыглаарынче, күүнде планнарын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге таарымчалыг байдалдарны тургузарынче угланган.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырын, ажылдап турар кижилер амыдыралга ачы-дуза алырда ажылындан чардыкшазын, анаа артык үе-шак үндүрбезин дээш ательлернин, мастерскаяларның, парикмахерскаяларның, чурук тырттырар черлериниң, чагыглар хүлээп алыр пунктуларының ажылдаар шактарын ам өскерткен болгаш ону чонга эптиг, чогумчалыг үеде хүлээп алыр кылдыр эде көргеп. Ону чурттакчылар ийи-биле деткип турар дээрзин бүгүн чоргаарал-биле чугаалаар аппар.

В. ЧИМДАН,
республиканың амыдырал хандырылга министрниң оралакчызы.

ХИМИКТИГ АРГА-БИЛЕ

Ак-Довурак хоорайның хеп чуур оолгаш ону химиктиг арга-биле аштаар черниң коллективи эрткен юбилейлиг чылды өедиг күш-ажылчы чедиишкиннерлиг доосваш, бо чылды бедик темпилер-биле эгелээн. Январьда чондан хүлээп алган чагыгларын күүседир талазы-биле планны 100,4 хуу күүсеткеп, февральдың даалгазы база чедиишкиниг боттанган.

Галина Помекова бо коллективте он чыл ажыг ажылдап турар. Ол химиктиг арга-биле хеп аштаарының нарын мергежилиг кончуг эки билир. Оон ацыда хепти өске-даа арга-биле аштаар талазы-биле холушкак мергежилди база чедип алган. Оон ураа холдары кандыг-даа хепти сегирип алыр болза, ук хеп ээзинге арыг, чаазындан ылгалбас чедип келириниге улус ыяк бүзүрээр. Ынчангаш Галина Михайловнаның адынга «Четтирдим» дээн эргим сөстерни келген кижилер хүннүң-не чугаалаар.

Хеп чуур болгаш ону химиктиг арга-биле аштаар черни ажыктан хүнүнден бээр ийи үгбашкы—Анчимаа Эргек-оол биле Чечекмаа Чадамба олар ажылдап эгелээннер. Чоокта чаа оларның дүнмаазы Аратмаа Хомушку база ацаа ажылдап чедип келген. Анчимаа Эргек-оолдың уруу Люба база бо бүдүрүлгеде ажылдай берген.

Бо төрел кижилериниң ында ак сеткилдиг, даанган ажылынга бердингенин демдеглээр апаар. Дуржулгалыг үгбалары, авалары хепти кандыг арга-биле арыг кылдыр аштаар, чуурун чаа келгеннерге салгал дамчыштыр айтып берип, өөредип турар. Оларның кайызынын-даа холу дегген хевин алган чагыкчылар «Четтирдим» деп чылыг сөстерни чугаалаарлар.

Хеп чуукчузу Долзатмаа Сааяның, хүлээп алыкчылар Валентина Иргиттин, Людмила Тёлкинаның кызымак ажылын база демдеглээр апаар. Оларның күш-ажылы ниити коллективтиң чедиишкининге биче эвес үлүг-хууну киирип турар.

— Коллектививисте байдал ажыл-ишчи—деп, хеп чуур болгаш ону химиктиг арга-биле аштаар черниң эргелекчизи Р. И. Петрова чугаалаар.— Бүгү ажылдакчыларының ээ-харыысалгалыг чоруудан чаргымаргылдаа, шуугаазын болбайн турар.

ХҮН БҮРҮДЕ

Ачы-дуза чедирер албан черлериниге хүн бүрүде миллион-миллион совет кижилер барып турар. Чонга улуг ужур-дузалыг ол адырның улам ынайгы сайзырангайжымырын чоннуң хандырылгазын харыылап турар бүдүрүлгелериниң, организациялардың болгаш албан черлериниң ажылының чурумун чурумчудары-биле холбашкан айтырыглар талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында көргеп.

Адырның ажылдакчыларының профессионал байырлалының бүдүүзүнде СЭТА-ның корреспондентизи Москваның чамдык бүдүрүлгелериниге барын, ачы-дуза албанының ажыл графиги өскерилгени кандыг ажыктыг болганын айтырарга, чагыкчылар болгаш ачы-дуза ажылдакчылары харыылап берген:

— Ачы-дуза чедирер албан черлериниң ажыл шагын өскерткени үени чөптүг ажыглаар арганы берген — деп, эмчи В. Нефетов чугаалаан. — Олар эрте ажылдап эгелээр, боцумнуң ажылдаар шагын четкиже эллээн хөй чүүлдерни кылып четтиргиптердир мен. Чижээ, хеп аштаар, чуур черлерге чедип кааптар. Хөлчок эптиг-дир.

— Улустуң маңаары бөзө эвээжээн — деп, инженер-конструктор Н. Стрельцова немеди. — Ол дээрге база бир чогумчалыг эки чүүл.

— Ажылдаар шакты өскерткени бисте база ажыктыг — деп, хеп чуур № 1 фабриканың хүлээп алыр 14-нү пунктузунуң ажылдакчызы И. Феонова чугаалаар. — Ынчалза-даа ам-даа эде көөр чүүлдер бар. Чижээ, чайгы үеде хөй-хөй хоорайжылар пятницала ажыл соонда воскресенье кежээзинге чедир хоорай даштынче дыштаның чоруй баар болгай, ынчан көөр кижилер эвээжээр. Ол үени бис база чөптүг ажыглаар ужурлуг бис.

А. СҮЛЬДИН,
СЭТА-ның корр.

ӨЙ-ТАВЫНДА

Бүдүн хоорайның чылыг хандырылгазын ден-дески тургузуп, язы-бүрү үрелиишкиннерни, хажыдыыцкынарны болдурбас, оларны эдип кылыр деп үве нарын болгаш харыысалгалыг ажыл. Кызыл хоорайның топчүткен чылыг хандырылгазының системазын харыылап турар организация «Тувкоммунэнергонуң» чылыг-энергия району болур. Оон коллективи Кызылдың чурттагалга, албан, бүдүрүлге черлериниң бажыннарынга чогуур чылыг турумун тудуп, дериг-херекселлериниң чогумчалыг ажылын хандырын турар. Оон бүгү участоктарының, котельнаяларының ажылдакчылары тус-тус харыылаар девискээрлериге чылыг бээрин чогуур деннелге тургузаар дээш шудургу ажылдап турар. Чылыг-энергия районунуң директору Александр Васильевич Савченко коллективиниң ажылының дугайында мынча диди:

— Чурттакчы чондан болгаш албан организация черлериниң хомудал келбес деп үве биске каяа турар. Соок... изиг..., чаңгыс бажындан бешин аңгы-аңгы медээ келир. А ниитизи-биле алыр болза, бис чылыг чурумун агаар-бойдустуң байдалынга дүүштүр доктаамал таарыштырып турар бис. Карышкактар турбайн канчаар, хенертен соон, азы чылый бээр таварылгаларда аан. Бис чылыг ажылдап үндүреринин, бээрининг планын күүседип турар бис. Бистиң планывыс четпеске база хоржок, ажып турар болза база таарышпас. Чылыг энергиязын арттыр чарыгдаары камналга чурумунга түүлдешпес болгай. А үрелиишкиннерни дарый эдип чылыгның куруг черге чарыгдалын кызырары дээш ажылдаары бистиң чугула сорулгавыс. Ол талазы-биле үлегерлиг ажылдап турар слесарылар, сантехниктер, диспетчерлер бисте бар.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнде солагай талазындан) слесарь Сергей Грачёв, диспетчер Вениамин Гавриченко, чылыг-энергия районунуң улуг инженери Виктор Столяров; бажын ниитиниң чылыг системаларының слесарь-сантехниги Моңгүн-оол Ондар.

Ю. КОСАРЬКОВТУН фотозу.

Чылдыын—декабрь 25-те

ҮЗҮКТЕЛДИРБЕЗИ—БҮЗҮРЕЛ-ДИР

Тес-Хемниң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң коллективи чонга ачы-дуза чедирилгезин сайзырангайжыдар дээш шудургу ажылдап турар. Оон-биле кады бо чыллың эрткен ийи айының планныг онаалдалары база чедиишкиниг күүсеттинген. Бир кижиге онааштыр ачы-дуза чедирилгези эрткен чылда 6 рубль 47 кепеек болган.

Ук бүдүрүлге язы-бүрү хевириниң 14 кылыгларын бүдүрүп турар. Бо чылдың планын декабрь 25-ке чедир бүүнүн күүседирин хүлээниишаан, социалистиг чарышка Эрзин районунуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң коллективи кыйгырган.

Чурттагалга-коммунал ажыл-агый болгаш чоннуң амыдырал хандырылга ажылдакчыларының хүнүнге уткуштур коллективте калбарган социалистиг чарышка идик даараакчылары И. Шулуу, Т. Лажынам, даараныкчылар Т. Намзырай, М. Алдын-Херел болгаш өскелер-даа идепкейлиг киржип, бирги кварталның планын бо хүннерде бүүнүн күүселип турарлар.

Хепти эдилектиг арга-биле аштаар цех районунуң чурттакчыларынга таарымчалыг байдаллы тургузуп турар. Анаа хемчеглер, чалыглар эккеп аштатканнарның үзүктелбези—ук бүдүрүлгениң ажылынга чоннуң идегели, бүзүрели-дир.

Т. КУНГА.

ЧАГЫГНЫ—ОЛ-ЛА ХҮН КҮҮСЕДИР

Амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң организацияларының болгаш албан черлериниң ажылының чурумун өскертир дугайында дөктаалды база хүлээп алган. Чурттакчыларның ажыл-чорудулгазынга ону эптиг кылдыр тургузар сорулга салдынган.

Бо чугула сорулганы амыдыралга боттандырар дээш бистиң республиканың амыдырал хандырылга бүдүрүлгелери сөөлгү үеде көскү ажылды кылып турар. Оон база бир чижээ—марттың баштайгы хүннеринде Кызылдың амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларының хандырылга неделязын Эрзин районга эрттиргени болур. Кызылдың амыдырал хандырылга ажылдакчылары хандырылганың хөй-хөй хевирлеринге ачы-дузаны чонга чедиргеп. Олар амыдырал неделязын хандырылганың чаа, депшилгелиг хевири болур «Бөгүнгү чагыгны—бөгүн күүседир» деп кыйгырыг-биле ажылдап, ол чаа хевирни амыдыралга боттандырарын шиңгээдип алыр аргалыын херек кырынга көргүскеннер.

Неделя хүннеринде олар радиотелеаппараттарны, амыдыралдың нарын техниказын, соодукчуларны, даараныр, хеп чуур машиналарны, фотоаппараттарны, шактарны база идиктерни септеп турганнар. Оон аңгыда баш дүгү таарар, чурук тырттырар мастерлер база ажылдап турган. Белен бараанналардан суугуларны, чунар-демирлерни, бажын ниитиниң чамдык херекселлерин, амыдырал техниказының артык кезектерин база чонга салып турган. Районнуң амыдырал хандырылга комбинадының ажылдакчылары кызылчылар-биле кады ажылдап, чагыгларны хүлээп ап, күүсеттиннерни чонга чедирип берип турган.

Бо хемчеглер амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериндеп ырак черде чурттап, ажылдап чоруур кижилериниң күжүн болгаш сагыш човаашкынының тодаргай чижээ болган. Кызыл хоорайның болгаш районуң амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары неделя хүннеринде районуң чүс-чүс кижилериниге амыдыралдың хөй-хөй хевирлериге ачы-дузаны оларның аал-оранынга чедип барын көргүскениге чоп сеткилиниң ханызылган өөрүп четтиргенин илереткен.

Хандырылга неделязы Ленин аттыг совхозка эртип турда, малчын кодаңдан чедип келген аныяк хойжу Антонина Намгаа-биле беседа кылдывыс. Ол малчын Ийис-Өдек деп черде. Бодунуң база кожаларының дилээн өзүгаар радиоприемниктери, магнитофоннары, шактарны септедип алыр дээш келген болду.

Районнуң амыдырал хандырылга комбинады малчыннарже үнүүшкүннерни үе-үелеп кылып, чуур хепти чыын ап, чугдунганын чедирип берип, база хеп даарадырын күзээннерниң чагыгларын хүлээп ап турарынга ол малчын өөрүп четтиргенин илереткен.

Районнуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелели СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирин амыдыралга боттандырын, кижилерни ажылга харыысалгазын белдер, планныг онаалдаларын күүселлезин деп-десни хандырар, камналга чурумун күштелдирер, бүдүрүлгениң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле көскү ажылды чорудун турар.

Оон түннелинде ында күш-ажылдың сагылга-чурумун үрен, арагалаар, ажыл шагы үзер кижилер чок. Моон мурнунда коллектив ден-дески эвес ажылдап, 1982 чылда бүдүрүлге, бараан саарылгазының планын күүселдин шыдаваан турган болза, ам байдал эки талазынче өскерилген. Коллектив бүдүрүлге планын январьда 101 хуу, февральда 100,5 хуу күүсеткен. Бүдүрүлгеде мурнакчыларның саны өскен. Платье даараар цехте комсомолчу Клава Санчы, тыва хеп даараар цехте Арамаа Дамба олар ай, квартал планын доктаамал 100—110 хуу күүседип турарлар.

Комбинатта чонга ачы-дуза чедирилгезиниң хевирлери көвүдеп турар. Ырак одарларда ажылдап, чурттап чоруур малчыннарже үнүүшкүннерни график өзүгаар чорудуп турар. Үнүүшкүн үезинде хеп бижыкчызы, баш таарар мастер, хеп арыглап, чуур черниң диспетчери болгаш өскелер-даа комплекстиг бригада болуп алган ажылдап турарлар.

Р. ДАЛАЙ-ООЛ.

КУЛЬТУРА ТУРГУЗУУШКУНУНҢ ПРОГРАММАЗЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Тыванын культура тургузуушкунунда байдалды РСФСР-ниң Культура министерствозу кичээнгейлиг өөренип көргеш, чамдык шинтирлеттинмээн айтырыларга доктааган. Театр дижик. Шынап-ла кайгамчык чараш тудут. Чурттун кайы-даа хоорайы аңаа чоргаарланып болур ийик. Ук театр бо адырга профессионал бедик мергежилдиг ёзулуг үлегер-чижээ болур ужуражыр. Театр коллективи Москвага чогаадыкчы отчётка белеткенин турар. Белеткел шыңгыы болгаш бүү талалыг болуруп оратор айыткан. Театрны бүрүн долузу-биле чөп ажыглаарының дугайын министр база чугаалаан. Бо талазы-биле бүү-ле аргаларны ажыглаары чугула. Ойнаарактар театрын тургузары, чок болза хөгжүм-шин театрының чанынга аныяк көрүкчүлер театрының болүүн тургузары чергелиг айтырыглар алызында барып шинтирлеттинген турар болза эки. Мугларны болгаш аныяк-өскенни театр уран чүүлүнге хаара тудары онаа чугула сорулгаларның бирээзи дээрзин министр демделээн.

Концерт ажыл-чорудулгазында чугула айтырыларга доктаваш, ниити деңнел мурнукузуктан чаныгаанын айыткан. Чуртта билдингир апарган «Саян» ансамбль ышкаш филармонияның чамдык коллективтерин ол база мактаан. Хамык ужур концерт көргүзүглерниң ийелиг утка-шынарында болуру чугаажок.

ССРЭ-ниң Аъш-чем программазын боттандырарынга чогуур дузаны көргүзери культура албан черлериниң чугула сорулгазы деп саңаа турар. РСФСР-ниң ажыл-агыйларында, районнарда, областарда, крайларда, автономнут республикаларда бүдүн социал-культура программаларын ажылдап кылган. Бо талазы-биле ажыл Тывада база чорун турар. Ол программаларның кол-ла утказы чүдел дээрге, көдээнин культура албан черлери идей-политиктиг, бүш-ажылчы болгаш мозу-шынар кижизидилгезинин талазы-биле бир деңнит ажылдыкчы-черге организастаары.

Республиканың чамдык культура албан черлериниң ажылының деңнели хүнүн негелдериниң чавыс болуп турарын министр оон ыңай чугаалаан. Ажыл солун эвес. культура албан черлериниң даштыкы хевири безин кижинин хаара тудуп сонуургатпас болза, чөп ынаар барбас болбайын канчаар.

Кадрларны шилири, кижизидери болгаш белеткээри—эң чугула айтырыларның бирээзи болур. Кадрлар-биле ажыл кошкак тургустунганын министр онзалап демделээн. Ылангыя хөгжүм-шин театрының чогаадыкчы кадрлары-биле ажылды бир янзы көөрү чугула. Филармонияда байдал база дээредевес. Бедик мергежилдиг специалистер чедишпейн турар. Бо айтырыглар талазы-биле РСФСР-ниң Культура министерствозу дуза чедирер хемчеглерни айтыш алган. Бо чылдан эгелээш Федерацияның чогаадыкчы угланышкынныг кол-кол өөредилге черлериниче салымчаанныг аныяк-өскенни көңкүрстан дашкаар өөредип чорударын көөр аңаар. Оон аңгыла Ленинградтың дээди өөредилге черлерин чогаадыкчы кадрларны белеткээринге болгаш оларның биилиин бедидеринге Тыванын шефтери болур кылдыр шинтирлээн.

Культура ажылдакчыларын ат-алдарын белилери, оон ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузары чугула. Оларны сонгулдалыг партия совет органнарга калбаа-биле кыпрынтырери черге артык эвес. Республикада уран чүүлүн кайгамчык мастерлери барып ол демделээн оларга хамаарыштыр моральдыг идиг берипшкинин бар арга-хевирлерин дилими-биле ажыглаарын база айыткан.

Ю. С. Мелентьев болунун чугаазының төнчүзүнде эн чиг айтырыгларын бирээзи болуп турар—культура албан черлериниң материалдыг базазынга доктааган. Бо талазы-биле ажылдар чорун турза-даа, чедир кылдыпмаан чүүлдер хөй. Культура албан черлериниң барык чартыынга чаа тулугларны кылыры азыде тудары негеттинин турар. Кодээде клубтар болгаш библиотекалар тулуунче онза сагыш салыры чугула. Республика найысылалынга чаа библиотека база музей бажыныын тудугларының дугайын министр база тодаргай чугаалаан. Кедизинде барып ол айтыгылар черге шинтирлеттинер ужурлуг. Амдыызында бар аргаларны чөп ажыглаары чугула.

Хүлээп алган доктаалла чоокку чылдарда кедээнин культура албан черлериниң чаа тулуглары болгаш сентелгези көрдүнген. Ону амыдыралга боттандырары эң чугула сорулга деп оратор айыткан.

Кайы-даа ажылга дет культура ажылынга сагылга-чурумну быжыглаары эң кол чүүл. Ажылдың стиль, методун сайзырангайжыдары, маңаа дээштиг чорукту чедип алырының чугулалын ол онзалап демделээн. Ону чедип алырының курдавырлары кайда-даа хөй. Культура ажылының звено бүрүүнде ажыл-херекке тодаргай болгаш ажыл-херекчи байдалды тургузары негеттинин турар. Кол-ла чүве—кижилер-биле ажылда.

Ажылды комплекстиг ёзу-биле организастаар. бүү-ле сонуургалдыг органнарның бир деңнит чорун чедип алыр аңаар. Культура албан черлериниң ажылдаар чуруумун доктаадып тургузар ужурлуг. Чонга эптиг, оларның дыштапырынга таарымчалыг кылдыр бүү чүүлдерни тургузар. Кана-даа бижиг сагылга-чурум— чедишпкиннериниң үнделини болур дээрзин упас ужурлуг бис.

СЭКП обкомунун бюрозунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң база РСФСР-ниң Культура министерствозунун коллегиязының хүлээп алган доктаалы чоокку он чылларда республиканга культура тургузуушкунунун чугула программазы болуру чугаажок. Ол чүгле культура органнарынга эвес, харын бүү-ле партия, совет, ажылагый органнарынга дорт хамаарыжыр.

Культура ажылдакчыларының актив хуралының түүнелинде СЭКП обкомунун бирги секретары Г. Ч. Ширпин чүве чугаалаан.

Республиканың культура хөгжүлдезинин талазы-биле чугула шинтир хүлээп алдынганын ол онзалап демделээн. Ону амыдыралга боттандырыш чорударынга органнарны чугула ажылдаарының чугулалын ол документинде айыткан.

Культураның болгаш уран чүүлдүн улам ыңайгы, чаа ажылдакчылары тодаргай үлүүн кипрер ужурлуг. Мурнакчы дуржулганы вентерелдирин, күш-ажылдың маадырларын алган-мактаарын, социалистиг чарышты калбартырын, хожудан турарларны өрү тыртарын кульлүнге хаара тудары онаа чугула сорулгаларның бирээзи дээрзин министр демделээн.

Концерт ажыл-чорудулгазында чугула айтырыларга доктаваш, ниити деңнел мурнукузуктан чавызаанын айыткан. Чуртта билдингир апарган «Саян» ансамбль ышкаш филармонияның чамдык коллективтерин ол база мактаан. Хамык ужур концерт көргүзүглерниң ийелиг утка-шынарында болуру чугаажок.

ССРЭ-ниң Аъш-чем программазын боттандырарынга чогуур дузаны көргүзери культура албан черлериниң чугула сорулгазы деп саңаа турар. РСФСР-ниң ажыл-агыйларында, районнарда, областарда, крайларда, автономнут республикаларда бүдүн социал-культура программаларын ажылдап кылган. Бо талазы-биле ажыл Тывада база чорун турар. Ол программаларның кол-ла утказы чүдел дээрге, көдээнин культура албан черлери идей-политиктиг, бүш-ажылчы болгаш мозу-шынар кижизидилгезинин талазы-биле бир деңнит ажылдыкчы-черге организастаары.

Республиканың чамдык культура албан черлериниң ажылының деңнели хүнүн негелдериниң чавыс болуп турарын министр оон ыңай чугаалаан. Ажыл солун эвес. культура албан черлериниң даштыкы хевири безин кижинин хаара тудуп сонуургатпас болза. чөп ынаар барбас болбайын канчаар.

Кадрларны шилири, кижизидери болгаш белеткээри—эң чугула айтырыларның бирээзи болур. Кадрлар-биле ажыл кошкак тургустунганын министр онзалап демделээн. Ылангыя хөгжүм-шин театрының чогаадыкчы кадрларын-биле ажылды бир янзы көөрү чугула. Филармонияда байдал база дээредевес. Бедик мергежилдиг специалистер чедишпейн турар. Бо айтырыглар талазы-биле РСФСР-ниң Культура министерствозу дуза чедирер хемчеглерни айтыш алган. Бо чылдан эгелээш Федерацияның чогаадыкчы угланышкынныг кол-кол өөредилге черлериниче салымчаанныг аныяк-өскенни көңкүрстан дашкаар өөредип чорударын көөр аңаар. Оон аңгыла Ленинградтың дээди өөредилге черлерин чогаадыкчы кадрларны белеткээринге болгаш оларның биилиин бедидеринге Тыванын шефтери болур кылдыр шинтирлээн.

Культура ажылдакчыларын ат-алдарын белилери, оон ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузары чугула. Оларны сонгулдалыг партия совет органнарга калбаа-биле кыпрынтырери черге артык эвес. Республикада уран чүүлүн кайгамчык мастерлери барып ол демделээн оларга хамаарыштыр моральдыг идиг берипшкинин бар арга-хевирлерин дилими-биле ажыглаарын база айыткан.

Ю. С. Мелентьев болунун чугаазының төнчүзүнде эн чиг айтырыгларын бирээзи болуп турар—культура албан черлериниң материалдыг базазынга доктаваан. Бо талазы-биле ажылдар чорун турза-даа, чедир кылдыпмаан чүүлдер хөй. Культура албан черлериниң барык чартыынга чаа тулугларны кылыры азыде тудары негеттинин турар. Кодээде клубтар болгаш библиотекалар тулуунче онза сагыш салыры чугула. Республика найысылалынга чаа библиотека база музей бажынын тудугларының дугайын министр база тодаргай чугаалаан. Кедизинде барып ол айтыгылар черге шинтирлеттинер ужурлуг. Амдыызында бар аргаларны чөп ажыглаары чугула.

Хүлээп алган доктаалла чоокку чылдарда кедээнин культура албан черлериниң чаа тулуглары болгаш сентелгези көрдүнген. Ону амыдыралга боттандырары эң чугула сорулга деп оратор айыткан.

Кайы-даа ажылга дет культура ажылынга сагылга-чурумну быжыглаары эң кол чүүл. Ажылдың стиль, методун сайзырангайжыдары, маңаа дээштиг чорукту чедип алырының чугулалын ол онзалап демделээн. Ону чедип алырының курдавырлары кайда-даа хөй. Культура ажылының звено бүрүүнде ажыл-херекке тодаргай болгаш ажыл-херекчи байдалды тургузары негеттинин турар. Кол-ла чүве—кижилер-биле ажылда.

Ажылды комплекстиг ёзу-биле организастаар. бүү-ле сонуургалдыг органнарның бир деңнит чорун чедип алыр аңаар. Культура албан черлериниң ажылдаар чуруумун доктаадып тургузар ужурлуг. Чонга эптиг, оларны дыштапырынга таарымчалыг кылдыр бүү чүүлдерни тургузар. Кана-даа бижиг сагылга-чурум— чедишпкиннериниң үнделини болур дээрзин упас ужурлуг бис.

СЭКП обкомунун бюрозунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң база РСФСР-ниң Культура министерствозунун коллегиязының хүлээп алган доктаалы чоокку он чылларда республиканга культура тургузуушкунунун чугула программазы болуру чугаажок. Ол чүгле культура органнарынга эвес, харын бүү-ле партия, совет, ажылагый органнарынга дорт хамаарыжыр.

Культура ажылдакчыларының актив хуралының түүнелинде СЭКП обкомунун бирги секретары Г. Ч. Ширпин чүве чугаалаан.

Республиканың культура хөгжүлдезинин талазы-биле чугула шинтир хүлээп алдынганын ол онзалап демделээн. Ону амыдыралга боттандырыш чорударынга органнарны чугула ажылдаарының чугулалын ол документинде айыткан.

Культураның болгаш уран чүүлдүн улам ыңайгы, чаа ажылдакчылары тодаргай үлүүн кипрер ужурлуг. Мурнакчы дуржулганы вентерелдирин, күш-ажылдың маадырларын алган-мактаарын, социалистиг чарышты калбартырын, хожудан турарларны өрү тыртарын культура албан черлери база чорудар аңаар. Оон-биле чергелештир ажылчы чоннарының, ылангыя аныяктарның кижизидилгезин өскү черни эдилээри чугаажок. Амыдыралдың совет хевирин пропагандаалары— эң чугула айтырыг. Хамаатыларның эргелери биле хүлээлгелериниң чангыс аай чорудун медерел билири, черлынчаш ниитизи-биле эргежоойлу пропагандазының айтырыгларын культура албан черлери көскүзү-биле чорудар ужурлуг дээрзин ол болунун чугаазында онзалап айыткан.

1980 чылга чедир чонунун культура хандырылгазын сайзырангайжыдарының, культура болгаш уран чүүл албан черлериниң материалдыг базазын быжыглаарының чангыс аай комплекстиг перспективтиг планын бо чылдын июль эгезинге чедир тургузары көрдүнген. Культура хөгжүлдезинин программазын боттандырары дээш чеңнеттинин ажылдаарын культура ажылдакчылары хүлээнгеп.

Б. ДИРЧИН.

Бистиң календарывыс

ЛЕНИНЧИ ГВАРДИЯНЫҢ ДАЙЫНЧЫЗЫ

Партия болгаш күрүне ажыллакчызы, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының идепкейлиг киржикчизи В. А. Антонов-Овсеенконун төрүттүнген хүнүнден бээр даарта 100 чыл болур.

Владимир Александрович Антонов-Овсеенко 1883 чылдың март 21(9)-де Черниговка төрүттүнген. 1902 чылда Россияның Социал-демократтыг ажылчын партиязынга кирген.

В. А. Антонов-Овсеенко — ленинчи гвардияның алдарлыг дайынчыларының бирээзи. оон бүү амыдырал-чуртталгазы 1902-1917 чылларда Россияга революстуг шимчээшкиниң төөгүзү-биле, хамаатты дайын-биле болгаш Совет эрге-чагырганың доктаатынын тургустунганы-биле чарылбас холбаалыг.

Оон кайгамчыктыг организакчы, пропагандист, дайынны шыырлары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының хүнеринде онза күш-биле илергейлеттинген. Ол болза, Бышкы орлуну штурмаанының, тур чазакты тулуп хоруглаанының улуртукчуларының бирээзи чораан. Хамаатты дайынның чылларында В. А. Антонов-Овсеенконун стратегтиг талантызы илереп келген. Революсчу полководчу чоразы-биле ол интервентилерлен болгаш иштики контрреволюциянын шериглеринден Украинаны, Донну, Крымны хостаан, чаа амыдыралын тургузуушкунунга болунун бүү күжүн берген.

1919 чылдың декабрьда В. А. Антонов-Овсеенкону Тамбов губерниясының күүскомунун даргазынга сонгаан болгаш губерниясың партия организациязын ол баштай берген.

1921 чылдың күзүнүнде Антонов-Овсеенко Самарага баргаш, ол губерниясының күүскомун даргалай берген.

Аш-чутка удур демисел талазы-биле болгаш ажыл-агыйжы тургузуушкун талазы-биле идепкейлиг, шинтирлиг ажыл-чорудулгазын ол калбарткан. Аштап турарларга дузалаар талазы-биле комиссияны баштай берген.

1922 чылдан эгелээш Антонов-Овсеенко Бызыл Армияның тургузуушкун талазы-биле ажылды улуг харыысалга-биле күүсеп кирипкен.

1924 чылдың февральдан эгелээш, 1937 чылдың күзүнүнге чедир дипломаттыг албан-дужаалларга: ССРЭ-ниң Чехословакияга, Польшага бүрүн эргелиг төлээлекчизи, Испанияның республиканчы шериниин фашизмге удур демиселиниң үезинде Барселонга чиңгине консул турган.

Оон алы совет улустун өөрүп четтирген сагыш-сеткилинге кезээ-мөңгеде чурттаар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Херээженнер чөвүлелинде

АГИТКВАРТИРА~КОЛ ТӨП

Чоннун чурттап турар черниң аайы-биле идей-политиктиг, культура-массалыг ажылдарны эжиждер дээш суурларда херээженнер чөвүлелдери биче эвес хемчегдерни чорудуп турар. Оон дээштиин чедип алырының кол төвү — агитквартиралар болур. Олар боттарының девискээринде кижи бүрүзү ажылга хаара тутунган турарынче чугула сагыш салып, партия. совет бала ажыл-агый органнарынга боттуг дузаны чедирип келген.

Районда 75 агитквартал бар. Олар ай, квартал планнарын ёзугаар ажылдап турар. Партиның, күш-ажылдың хоочуннары, мурнакчылар-биле ужуражылгаларны эрттирип, кижизидилге утка-шынарлыг кежээлерин организастап турар. Оон-биле чергелештир агитквартираларга хураллар-ны чыыдырып, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, арагалаар, ажы-төлүүнүн кижизидилгезинче сагыш салбас чамдык ада-иелерин сайгарып, бот-тускайлан беседалажып, хемчээн ап келген.

Районнун суурларында эки ажылдыг агитквартиралар хөй. Оон ажылынга идепкейлиг киржип турар хөй-ниити активчилерниң саны чылдыңна өзүп орар. Чижээлээрге, «Шекпээр» совхозунун Бичетейде 14 агитквартал бар. Ында Хадыыча Ооржактың удуртканы «Челээш» агитквартирада активтиг чорудун турар масса-политиктиг ажылы эки. Валентина Янлак чөвүлелдиң ажылынга идепкейлиг дузалажып келген. Чурттакчыларга лекция, беседаларны кылырынга, политкичээлдерни болгаш орус дыл кичээлдерни, диспуттарны, боттывынгыр уран чүүл көрүүлелерни организастаарынга башкы Ольга Сарыглар, библиотекарь Анна Саая, повар Таңдара Селебил, чурттакчылар Лотарея Куудар, Нина Чаш-оол, Бопуй Нуулар болгаш өскелер-даа идепкейлиг киржип келген.

Ниитинин малын хүр, мөңгүн кыш ажырар херекке чурттакчыларын киргген үлүү биче эвес. Бир агитквартирада ийи малчынны быжыглаан. Эрткен чылын чурттакчылар 8 тонна сигенин, 4 тонна будук-бүрүнү белеткээш, кадарчылар Агый-оол Монгуш, Партизан Монгуш оларга хүлээткен. Ук коданнарга график ёзугаар шефтеп баары чанчыл болу берген. Ол баргаш кажаалар көргежин дооржун, бажыннар чугайдап, коданнар дёвискээрин арыглажып, лекция номчуп, беседаны-даа ылыш бээрлер.

Чурттакчыларның хостуг үезин чөп эрттиреринге «Эрен холдар» белгүмү улуг болдуг. Аңаа чурттакчылар күзелдин-биле киржирлер. Белгүмге янзы-бүрү хөп-сынны даарап, аргын өөренип турар. Орус, тыва аъш-чем белеткээринин мастерлери база бар. Ол белгүмнүн киржикчилериниде аныяк өг-бүлелерден эгелээш дагдыпыкчыларга чедир бар. Байырлалдар хүннеринде кижизидикчи, өөредиглиг утка-шынарлыг кежээлерин организаставышаан, белгүм киржикчилериниң кылган ажылдарын делгээр. Ынчан ус-шеверлер шылгарап үнер. Оларны шаснап, мактап деткиири чаңчыл апаргап.

Хөй-ниитинин корум-чурумун тудары-биле өг-бүделер кежээниц-не эдилгелиг дежурныйлаашкынче үнүп турар. Дежурныйлаашкынның түүнелин чөвүлелге чугаалажып. корум-чурум хажыдыышкынын баш бурунгаар болдурбазынга дузалап келген.

З. ООРЖАК.

СЭКП Барыын-Хемчик райкомунун херээженнер орту-зунга ажыл чорудар кылдызының эргелекчиси.

ДЕҢ ЭРГЕЛИГ

КАБУЛ. (СЭТА). Апрель революциязының 5 чылынга белеткел-биле холбаштыр Афганистанның херээжен чонунун неделязын бүгү чуртта эрттирип турар.

Афганистанның херээженнери чүс-чүс чылдарда дерзин социал дарлалга таваржып чораан. Ынчаарга чуртка Апрель революциязы тиилээн сөөлүнде херээженнерге эр улус-биле дең эргелерни хандырар дээш шинтирлиг хемчеглерни боттандырган. Экономиктиг, политиктиг болгаш культура амыдыралының талазы-биле афган херээженнер ам эр кижилер-биле дең эргелерлиг болуп турар. Ол дугайын Кандагар можуда херээжен башкы Парван Неджат «Кабул нью таймс» солунга берген интервьюзунга медеглээн. Революция тиилээн сөөлүнде Парван Неджат эки турачы кыстарының баштайгы болүү-биле кады чаа амыдырал дээш, чаа кижи дээш демиселдин чугула фронтузунга идепкейлиг киржип эгелээн.

Контрреволюстуг дээрбечилерден Панджшир шынаазын 1982 чылдың чазынында хостаар дээш демиселге херээжен башкы база эн-не идепкейлиг киржип, эрес-маадырлыг чоруун көргүскен.

Бөлүмбүзектиң судалы

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

⊙ БЕРЛИН. Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү болгаш секретары К. Хагерниң чүүлүн «Айнхайт» журналга парлаан. Тайбынны хандырарындан, ядролуг дайынның кыжаныышкының узуткаарындан артык чугула сорулга амгы үеде чок деп, автор бижээн.

Чер кырында сайзыралды болгаш тайбынны камгалаар дээш делегейниң калбак кады ажылдажылгазынче Варшава Керээзинин киржикчилери күрүнелер Праганың Полликтиг декларациязынга кыйгырган. Боттарынга улур шерит күжүн ажыглавас болгаш тайбынның харылзаалары тургузар дугайында керээни чарарын олар НАТО-нуң кежигүннери күрүнелерге саналдаан.

Социализм болгаш тайбын чарылбас тулуп дээрзин Совет Эвдели болгаш социалистиг деңнеттижилгазының чиг-ле чугула чугаалаанын Прага Политиктиг декларацияны хүлээп албышаан, бүү делегейге база катап бадыткаш көргүскен.

⊙ ВЕНА. Бо чылдың апрель 24-те болур парламент сонгулдаларынга Австрияның Коммунистиг партиязы белеткелди калбартын турар. Тайбын дээш, чепсегленнишкинин дүжүрер, ажылчы чоннарның экономиктиг болгаш социал эргелери дээш демиселди улам-на идепкейжидери — Коммунистиг партияның сонгулдаларга белеткелиниң кол лозунгу болуп турар. Венада турар даштыкы журналистерниң парлалга конференциязынга ол дугайын АКП-ниң даргазы Франц Мури медеглээн.

⊙ БОНН. Германияның Социал-демократтыг партиязының баштаар черниин президиум кежигүнү Эгон Барның чүүлүн «Фюрвертс» солунга парлаан. Европада ядролуг боо-чепсектерни кызыгаарлаар дугайында Венада советамерикан чугаалажыышкыннарга тодаргай түүнелдерни дүрген чедип алырының эргежок чугулазын ол онзалап демделээн.

⊙ ВЬЕНТЬЯН. Лаостың Улусчу-революстуг партиязының тургустунганынан бээр 28 чыл оюн байырлап демделээр дугайында ЛУРП ТК-ның секретариадының доктаалын ында парлаан.

Партияның III съездиниң төөгүлүг шинтирлерин амыдыралга боттандырар дээш партия болгаш бүү чон амгы үеде күжеңишкиниг ажылдап турар деп, доктаалда демделээн. Ол шинтирлерни чедишкиниг күүседир төлээде, пролетариаттың диктатуразын быжыглаары, иниитилелдин амыдыралынга партия кежигүннериниң ролюн бедидери, күрүне аппаратының ажылының дээштиин бедиленче онза кичээнгейин угдуруп, ядыштапырынга таарымчалыг кылдыр бүү чүүлдерни тургузар. Кана-даа быжыг сагылга-чурум— чедишпкиннериниң үнделини болур дээрзин упас ужурлуг бис.

СЭКП обкомунун бюрозунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң база РСФСР-ниң Культура министерствозунун коллегиязының хүлээп алган доктаалы чоокку он чылларда республиканга культура тургузуушкунунун чугула программазы болуру чугаажок. Ол чүгле культура органнарынга эвес, харын бүү-ле партия, совет, ажылагый органнарынга дорт хамаарыжыр.

Культура ажылдакчыларының актив хуралының түүнелинде СЭКП обкомунун бирги секретары Г. Ч. Ширпин чүве чугаалаан.

Республиканың культура хөгжүлдезинин талазы-биле чугула шинтир хүлээп алдынганын ол онзалап демделээн. Ону амыдыралга боттандырыш чорударынга органнарны чугула ажылдаарының чугулалын ол документинде айыткан.

Культураның болгаш уран чүүлдүн улам ыңайгы, чаа ажылдакчылары тодаргай үлүүн кипрер ужурлуг. Мурнакчы дуржулганы вентерелдирин, күш-ажылдың маадырларын алган-мактаарын, социалистиг чарышты калбартырын, хожудан турарларны өрү тыртарын культура албан черлери база чорудар аңаар. Оон-биле чергелештир ажылчы чоннарының, ылангыя аныяктарның кижизидилгезин өскү черни эдилээри чугаажок. Амыдыралдың совет хевирин пропагандаалары— эң чугула айтырыг. Хамаатыларның эргелери биле хүлээлгелериниң чангыс аай чорудун медерел билири, черлынчаш ниитизи-биле эргежоойлу пропагандазының айтырыгларын культура албан черлери көскүзү-биле чорудар ужурлуг дээрзин ол болунун чугаазында онзалап айыткан.

1980 чылга чедир чонунун культура хандырылгазын сайзырангайжыдарының, культура болгаш уран чүүл албан черлериниң материалдыг базазын быжыглаарының чангыс аай комплекстиг перспективтиг планын бо чылдын июль эгезинге чедир тургузары көрдүнген. Культура хөгжүлдезинин программазын боттандырары дээш чеңнеттинин ажылдаарын культура ажылдакчылары хүлээнгеп.

Б. ДИРЧИН.

ДАЙЫНГА УДУР

ЯУНДЕ. (СЭТА). «Боо-чепсекти контрольдаар болгаш чепсегленнишкинин дүжүрер дээш демиселге Африка чурттарының ролю» деп темалыг конференция найысылаа университетинде болган. Дайынга удур ол конференцияны ЮНЕСКО-нуң деткимчези-биле организаастаан.

Боо-чепсекти эндере бүдүрери соксадырынга Африканың болгаш делегешиниң өскеда черлериниң аныяк күүнелери дыка сонуургалдыг деп, Камерунун сураглыг эртемдени профессор Ж. Овона конференцияга медеглээн. Найгамчык хөй хөренгилерни боо-чепсекти эндере бүдүрериге чарыгдан турар. А ол хөренгилерни бүү улустарның социал-экономиктиг хөгжүлдезинин хереглелдериге, турекги чоруккa, аарыгларга удур демиселге ажыглап болур ийик.

Африкага тайбынга болгаш айыыл чок чоруккa кол кыжаныышкынны Мурнуу-Африка Республиканың расизми дерзин ёзу-чуруму тургузун, бодунун шериг күчүзүн улам-на улгаттырын турар. Расистерниң ядролуг чепсекти бүдүрүп алырынче чүткүүшкүү онза улуг айыылды болдуруп турар деп, Ж. Овона чугаалаан.

ДЕТКӨЭН

ТОКИО. (СЭТА). Чер-черниң бот-башкарылга органнарынга ам болур сонгулдаларны Японияның деңнелгелиг күштери реаксылыг бөлүктериниң милитаристи дайын белеткелдерининге удур демиселдиг чугула үе-чаданы кылдыр саңаа турар. Чоннун эрге-ажылын илергейлээн деңнелгелиг күштериниң төлээлекчилерни сонгуттурарын чедип алыр дээш шинтирлиниң дугайында демократтыг организацияларның удуртукчулары чоокта чаа болган массалыг митингилерге медеглээн. Японияның Коммунистиг болгаш Социалистиг партияларының чангыс аай кандидады кылдыр Токионун губернаторунга сонгудары-биле деңнеттирген Хидэо Мацуоканы митингилериниң болгаш чыскаалдарның киржикчилери деткээн.

Японияның чазаа барын үезидиг болгаш милитаристи политиканы чорудун эгелээн нарын үеде сонгулдаларның болуруп Японияның профсоюзларының Чиңгине төвүлелиниң даргазы М. Макизада медеглээн.

ЧАЗАККА БҮЗҮРЕВЕСТЕР КӨВҮДЭЭН

ТОКИО. (СЭТА). Либерал-демократтыг партиязын (ЛДП) чазаанга улам-на хөй саныг сонгукчулар бүзүрээрилен ойталап турар апаргап. «Майнити» солунун хөй-ниитинин санал-оналып алгаанынын түүнелин ёзугаар алырга, амгы чазакты деткип турар кижилерниң саны декабрь төвчүзүнде 30 хуу турганындан мартың ортаа үезинге чедир 34 хуу чедир кызырылган. Айтырыгга харыылаанарның үштүн бириндеп хөй камгалал талазы-биле амгы чазактың политиканаанга чөпшээрешпейн турарын шуут-ла дорту-биле чугаалаанар. Айтырыгга харыылаан кижилер чаан кежигүнеринге бүзүревестээнин чугаалаш, ЛДП-ниң удуртукчуларын политиктиг шугумунун нуду деңнеттинин шугумчулаан.

ЭКОНОМИКАНЫҢ ҮНДЕЗИНИ ДЭЭШ

МЕХИКО. (СЭТА). Национал экономиканың үндезини — нефть үлетүрүн национализастаанындан бээр 45 чыл болганын Мексика чоокта чаа деңнеглээн. 1938 чылда, президент Ласаро Карденас чурттун девискээринде тургустунган америк болгаш Англи-голланд нефть бүдүрүлгелерин хавырарының дугайында декретке ат салган.

Ынчалза-даа ол кол бойдус байлаан ажыглаарының талазы-биле демисел ам-даа үргулчулевишаан турар. Мексикан нефтинин эң хөй хереглекчизи боон турар Каттышкан Штаттар ол демиселди садыглажыр талазы-биле чидиглендирип турар. АКШ нефтинин ортек-үнезин тодарадыр талазы-биле бодунун негелделерин күүседнинче Мексиканы албадаарын ораладжып турар.

АКШ. Амгы президентинин эрге-чагыргага турун келген ийи чыл миллион-миллион американнарга ёзулуг айыылды болдурган. Албанның ман-мелээлери-биле алырга безин чуртта 30 ажыг миллион кижи эн ылыы-түренги байдалда чуртта турар. «Улуг депрессиядан» бээр ажыл чоктарының саны дендин көвүдээн болгаш амгы үеде 12 миллион кижи чедип турар. Чурттаар бажың чок американнар ийи миллион ажыг кижи.

АДН агентилелиниң неперетке фотомонтажы «рейганомиканың» уржуктарын сойгалап тур.

СЭТА-ның фотохрониказы.

МОЗАМБИК. Тете можуда Замбези хемнин кежилдир көвүрүг—Мурнуу чүк—Сонгу чүк автомобиль оруунда мозамбик «СОМПО» күрүне компаниязының тудуп тургуекан тос ыңдыг көвүрүглериниң бирозаи. Оон узуну 2388 метр, калбаа 10 метр.

Көвүрүгнүн тудуу 1973 чылда эгелээн болзажок, 1975 чылда Мозамбиктиң хамаарышпас чоруу чарлаттынган соонда оон тудуу сексай берген. Ону тудуп турган даштыкы фирманың удуртулгазы, техникиг документацияны ап алгаш, чурттап деген уне берген.

Мурнуу чүк—Сонгу чүк автомагистраль административтиг тос можуларны харылаштырын турар болгаш чурттун улус ажыл-агыйынга аажок улуг ужур-дузалыг.

АДН—СЭТА-ның фотову.

— Тевер аңчы канчап мынчаар үр болу бээр кижи боор?! Азы чоон аңга, азы чаап аңга таваржы бээр кижи боор бе?! «Аңчы үр болурга, эки» дижир үлегер чугаа бар болгай, база бирээлиг-даа болуп чадавас. Адырам, бо эртен карабин боо даажы дыңналбаан болду эвесие. Ол база алдептиг хала?! Азы чүвени канчап билир, озал-ондакка таваржы бээр эр боор бе, ат болу берген эвес дешие моонар, бак-ла чүве ыңай турзун. Азы изинче барып дилээр кижи боор мен бе?!—деп-ле, Миша иштинде дүүрен эгелей берген...

Хүн ам дал дүш эрткен. Миша одаанга ынчаар боданын олурда, Сырынаа бажында бүүрээлерде мындыг чүве болуп турган-дыр. Тевер аңчы кырлап аңнаар дээн мээстерлиг даанын кырынга эртен карандыда үнүп кээп, магадылап көрүп турарга, ол дагның кыры-биле бир кижи кылаштап чоруткан. Дүүнгу хире ис. Ооң ии-биле базып олурарга, аңнарның эргидеги изи бир-ле ындыг. Чаа арыг ис чок. Аңчы дагны төндүр кырлаап, даг дөзү—ой бажына кэрге, аттыг улус ол ойну өрү үнгеш, кырлаң бутту доора ажыл чоруткан. База-ла дүүн хире. Демги чадаг кижиниң изи аттар изи-биле холужуп чидип калган.

Аңчы ой бажында бедик сояк кырынга кээп доктаагаш, бир-ле чудуктуг харын аштап каапкаш, дыштанып, боданып олурган. Хүн бедип, эртенги одар өйү эртип келген.

— Бо мынчаар аттыг, чадаг хөй аңчылар бар чер-дир эвесие. Мадаа келген аңнарны болар дүүн-ие ойладып каапкан-дыр азалар... Ам курут дүжерим бо-дур аа? Ам канчаар, одагже чанганы дээре эвесие —деп боданып олурда, чанында узун суук хадыңнар бажынга күртүлер ужуп кээп, бооргактай бергеннер. Аңчы карабинин алга, шыгаай коорге, күртү боо хараалынга хостуг кирип турар. База бир шыгаагаш, мажыны базып бар чоруй, соксай тырткаш, боданган:

— Ээ-хай, одагдан бээр, ыраак куду бүүрелде аң чо-

(Эгези № № 32, 33, 34, 37, 40, 65 «Шында»).

руурy магат чок, дааш үндүрбес-тир. Шын-даа бо хире карабиниң завод огу-биле боолааргa, бо чөвүрээниң чүзү артар боор, ооң чартының карабин чиккаадар ийна бөдү». Ынчангаш аңчы күртүлерни боолавайн барган:

«Ораныңарга оттап, ойнап, бооргактап, борбак хырынаарны тоттуруп чорунар!»—деп каап, хүлүмзүрей көрүп олурган.

Сояктың артыы талазында кара ыяштыг, шивилиг чыдыг черже кускуннар ужуп эртип турар. Оларның чамдыктары кыпсынчый кончуг «крук, крук!» кылдыр эткилээш, аңчыны дөскингилээр-даа.

«Эртен даг кырлап чораан аңчы кижини кускун дөскинер, азы ону эдере ужар болза, кижи олчалыг болур чүве болгай. Менээ ай аң өлүртүр хөлү эрти чоп? Бо кускуннарның өлдептини хала?!» деп, аңчы кайган-харан боданып олурда, кускуннар өлээп ыракта шивилиг чыдыгга-ла чыглып ужуп чоруп тургулаар.

«Адырам, бо кускуннар чыглып турар черни барып көрзе чүү? Черниң черинге үүү болбас дээрил»—дээш, аңчы шевергини аажок өйгөөмчилиг. Өлик хараганнарлыг арганы куду сыыладыр кылаштап бадыпкан. Аргада киш-кулаалыг черден кара-куштар-даа ужуп үнер, ак койгун-даа халып ыдай болур, шырыштар бажында кушкуллер-даа оларлан, мыжырады алгыржыр, узун суук кылдыр сыгыржыр-даа.

«Оо халак, биеэ ол тозовкацны чүктей шаап алырым-даа кай—деп, аңчы хомудап базып олурда, хадыже кызыл кудуруктуг көк диңи «кулуурт» дээш үне халаан соонда, аңчыже көрүп алган—сык, сок, сык, сок!—дигилеп каап, аңчыны кайган олурган.

— Чаражын бо азаның, че, ол-даа ынаар ойнап чорзунам!—дээш, аңчы диңниң адаа-биле кылаштап эрте берген.

Кускуннар дойлап, ужуп үнүп турар шивилиг чыдыгда чоон пөштер дөзүнге чоокшулап кээрге, агбагар мыйыстар көстүп чыдар. Ам топтап көрүп турарга, тулган улуг буга хүлбүс. Ында истерни көрүп турарга аная беру-даа, дырбактыг-даа кээп турган. Аңның бир талакы оорга сеөгүндеи өрүзүп каарган, кускун дойлап чип каапкан, ооң черге чыдар талазы бүдүн.

— Бо хүдбүстү кокай тудуп чип каан чоор бе?!. Чок, ойнавас ийна, бо кокайга четтирбес эр боор ол! Бир-ле чылдагаандан олген-дир ийин бо —дээш, секти аңдара тырткаш, шинчилеп көрүп турган. Ол талазында боо балыглары бар. Ону бижек бажы-биле чушкугулап көрген—тозовка боокун ийи огу өкше чоотунда хозунче киргеш, деппик өде берген, бир ок аңнын амадызынче киргеш, ында доктаай берген. Ол окту аңчы бижек-биле дилеп тургаш, тып алган.

— Черле бистиң бо чамдык аңчыларывыс аңны сыгыр октуг боолар-биле, азы дүүргелер-биле хөй катап балыглаар, ооң соонда аң ырап барын черге хилинчектеип өлүп, ынчап хөй черге кускун, кааргаи дою болур. Бо черле оран чуртка кончуг каражa-когарал болгаш тур—деп-ле аңчы иштинде килеңнээни кончуг боданып турда, өрү аргада ыяш дагжаан. Ынаар көре бээрге, чары мунган кижи чортуп олурган. Келзе-ле —Мишка ийин мон! Ынча-мынча чоокшулап кел чоруй, оол өөрүшкүлүү кончуг алгырган:

— Оо, хакай, чиде бээриңерге, мен коргуп-иргин патла болгаш, озал-ондакты кижи канчан билир дээш, бир чарыны мунгаш, бирээзин өзертөөш, чедип алгаш, силерниң эртенги изиңерге кирилтим. Чүү болчук ирги дээш, боданып, изиңер-биле соонардан чыпшыр сүрүп келгеним бо...

Хоочун аңчы Тевер ол хүлбүс дугайында чүү болганын аныяң аңчыга кончуг кыпсынып чугаалаан. Миша базала ындыг төтчеглекчилерге кылыы хайнын чугаалаан:

— Бистиң колхозтун-даа, район төвүүн-даа эрлери черле ындыг: элик туралаап, аңны балыг-бышкын боолаап чорудуптар, аңнар ооң хинчектеиин өлүр. Лицензия бар-даа болза, ей-чижек чокка аң өлүрер, а чамдыкта аңны чепшээрел чокка өлүрүп алгаш, ам ооң соонда дилеп турган лицензия бижидип алырлар.

Район төвүнде хөй чиик машиналар тыптын келген. Дуне аңны машина караа-биле чырыдып чораап, кыра боолаар—мындыг апарган үе-дир бо! Бо-даа болза, базала ындыг төтчеглекчилериң үүлгедин-дир көрбесие!

— Сээн ынчаар киленеп турарың шын-дыр ийин, Миша. Бо-ла чорукта көрген хамык чүвевисти ам баргаш даргаларга билдирин, колхоз хураалынга эки чугаалаар бис көрдүң бе, бо төтчеглекчилер черле киткен барган-дыр. Аңнымыр инспекторлары дээр аттыг эрлер удуп эгелээн эвес бе бо. Болар черле кандыг төтчеглекчилерни илередип, кымны шыңгыы шиидишкенин мен черле көрбедим, оол—деп хоочун аңчы хыйланып олурган.

М. МЕНДУМЕ.
(Уланчылыг).

МАРТ 21-ДЕН 27-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

«ЭКРАН» СИСТЕМАНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

МАРТ 21-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

16.00 —Школачыларга дамчыдылга: «Эрес-дидим чоруктун эгези бар...» 16.45 — Хаак спорту. Трамплинден халыырынга делегей маргылдаазы. Чехословакиядан дамчыдылга. 17.15 — «БАМ-ның дуулгүүрлери». Документалдыг чаа фильм. 17.45 — Бистиң садыыс. 18.15 — Футбол дугайында доңчулал. 18.45 —«Күшажылы дээш — алдар мактал». Экибастуздун одалга-энергетика комплекизинде тудуш будурулгелериниң кереэзинин дугайында дамчыдылга. 2-ги дамчыдылга. 19.15—19.30 — Чапсар. 19.35 — «Павлинка». Я. Купаланың шиизи. 21.00 — «Ye». 21.35 — Музыкалыг фильм: «Мравинский. Чайковскийниң бешки симфониязы». 22.40—23.00 — Богун делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

18.00 — Концерт. 18.30 — «Совет Тыва — салгалдарының салымында» деп дамчыдылга. 19.00 — Киножурнал. 19.10— «Азия төвү». 19.40 — Телемедәлер. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!». Мультфильм. 20.15 — «Делегей панорамазы. 21.00 — «Ye». 21.35 —22.40 — «Мөңгүнвелчек терге». Уран-чечен телефильм.

МАРТ 22-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — «Павлинка». Я. Купаланың шиизи. 10.20 — Документалдыг телефильм. 10.35 — «Кино аян-чорукчуларының клуву». 11.35—Телемедәлер. 11.40 — 15.55—Чапсар.

«ЭКРАН» СИСТЕМАНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

15.55 — ПТУ-да үүү чүвеге база канчаар өөредирил? 16.25 — Бистиң корреспондентилеривистиң чугаалары. 16.55 — Уругларга болгаш аныяктарга музыканың Бүгү-эвилел неделязының ажыдыышкыны. 17.50 — Черде, дээрде болгаш далайда. 18.20 — «Койгун чүге чаштынарын?». Мультфильм. 18.30 — Бөгүн делегейде. 18.45 — «Улус чогаадылгазы». Теледопчулал. 19.30 — 19.45 — Чапсар. 19.45 — «Бистиң уругларывыс». 19.55— «Карл Маркс. Аныяк чылдары». Хөй сериялыг уран-чечен фильм. 1-ги серия. 21.00— «Ye». 21.35 — «Өөнүктеонип арын-нуурy». 22.20 — Документалдыг телефильм. 22.40—23.00 — Богун делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Француз дыл. Өөредилгениң ийги чылы. 12.35 — Совет күрүнеиң үндезиннери болгаш эргелер. 8-ки класс. Хамааты эргелери. 13.05 —«Шыдыраа школазы». Эгелеп чоруурлар классы. 13.35— Бойдус дугайында билиг. 3-кү класс. Кавказтың бойдузу. 13.55 — А. Бородиниң музыказында улустун маадырларының овур-хевирлери. 14.25 — Астрономия. Ай. 14.55 — 18.00 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — Телефильм: «Якут черниң чаартылгалары». 18.30 — «Кадыкшылга». 18.40 —Телемедәлер. 18.50 — «Саян» ансамблиниң концерти. 19.45 — Телемедәлер.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!» 20.15 — «Мутамина». Эртем-нептерелдиг фильм. 20.35 — «Челюш». Кадарчылар байырлалы» (Болгария). 21.00 — «Ye». 21.35—23.20 — Уран-чечен фильм: «Бир эвес ол ынакшыл болза?».

МАРТ 23-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». 8.35 — Эртенги гимнастика. 8.50 — Уругларга мультфильм. 9.10 — «Карл Маркс. Аныяк чылдары». Уран-чечен телефильмниң 1-ги сериязы. 10.15 — Диригамытаннар амыдыралы. 11.15 — Концерт. 11.35 — Телемедәлер.

КЫЗЫЛДАН

11.40 — «Орус дылды өөренин тур бис». 17-ги телекичээл. 11.55 — 16.45 — Чапсар.

МОСКВАДАН
«ЭКРАН»
СИСТЕМАНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

16.45 — Концерт. 17.30 — «Алкоголизм дугайында беседа». 18.00 — Неделяның спорту. 18.30 — «Эртем болгаш амыдырал». 19.15—19.30 —Чапсар. 19.30 — «Делегейниң улустарының уран чогаадылгазы». Ангола. 19.50 —«Карл Маркс. Аныяк чылдары». Уран-чечен телефильмниң 2-ги сериязы. 21.00 —«Ye». 21.35 —Концерт. 22.30—22.50 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Немец дыл. 12.35 — Төөгү. 9-ку класс. ГОЭЛРОнун ленинчи планы. 13.05 — Ада-нелер, силерге. 13.35 — «Мөңгө даянып черни бериңерем». 2-ги дамчыдылга. 14.05 Совет күрүнеиин үндезиннери болгаш эргелер. Улусчу контролёрлар. 14.35 — Генетика инженериязы. 15.05—18.00 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Андрей Баймуканов». Телефильм. 18.15 —«Өөредир болгаш кижизидер». 18.45 — «Азия төвү». 19.15 — «Хөй-ниити амыдыралының экраны». 19.40 — Чарлалдар. 19.45 — Телемедәлер.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!». Мультфильм. 20.15 — «Документалдыг телефильм: «Улустун угаан-бодалында арткан». «Сталинград тулчуушкунунун панорамазы». 20.45 — Г. Берлиоз —«Ромео биле Юлия». Фильм-концерт. 21.00 — «Ye». 21.35 — «Мелья: демиселдин демдеглеллери». Уран-чечен фильм. (Куба). 23.00—23.50 — Мячилиг хоккейге ССРЭ кубогу дээш маргылдаа. «Динамо» (Киев) — «Енисей».

МАРТ 24-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Мультфильм. Уругларга. 9.15 — «Карл Маркс. Аныяк чылдары». Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң 2-ги сериязы. 10.20 — «Горнистер, харыылаңар!». 11.05—15.10 — Чапсар.

«ЭКРАН» СИСТЕМАНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

15.10 — «Шыдыраа школазы». Разрядчылар классы. «Эндшпиль». 15.50 — Уругларга фильм. 17.15 — «Миллионнарның ленинчи университеди». «Ийи аңгы делегей —ийи аңгы политика». 17.45 —Футболга чурттар аразының ужуражыышкыны. Франциянын болгаш ССРЭ-ниң шилиндек командалары ойнаар. Чапсар үеэзинде — Бөгүн делегейде. 19.30—19.45 — Чапсар. 19.45— Ф. Лист —№ 6 «Венгр рапсодиялар». 19.55 —«Карл Маркс. Аныяк чылдары». Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң 3-кү сериязы. 21.00—«Ye». 21.35 — Документалдыг экран». 22.45—23.00 — Богун делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Буратинонуң делгелгеан». 12.30 — «Виталий Закруткин». Документалдыг телефильм. 13.00 — Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Черкассы областың «Радянска Украина» колхозунуң даргазы Л. Иванищенко-биле школачыларның ужуражылгазы. 13.45 — Испан дыл. 14.15 — Фильм-концерт. 14.35 — Бижиктиг уран-чечен фильм: «Эң чараш аңы». 15.55 —«Билдингир-даа болза, бүзүренчиг эвес». 16.25 — Телемедәлер. 15.30—18.00 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Ужуражыышкынар». Телефильм. 18.15 —«Хөглүг өг». 18.55 — Телемедәлер. 19.05 — «Төрөөн Тывам, чечектел-ле!». 19.35 — Телемедәлер. 19.50 — Чарлалдар, рекламалар.

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг удунар, чаштар!». 20.15 — Тайбың камгалалының совет комитединиң даргазы Ю. А. Жуковтун беседазы. 21.00 — «Ye». 21.35 — 22.50 — Уран-чечен фильм: «Баштайгы хараачыгай».

МАРТ 25-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —«Ye». 8.35 — Эртенги гимнастика. 8.50—«Ушку бөмбүрзектиг чажыды». Мультфильм. 9.40—«Карл Маркс. Аныяк чылдары». Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң 3-кү сериязы. 10.45 — Школачыларның олимпийжи чемпионнар-биле ужуражыышкыны. 11.35—Телемедәлер. 11.40—16.20—Чапсар.

«ЭКРАН» СИСТЕМАНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

16.20 —«Тоолдуң аалчылары». «Харжыгаш». Мультфильм. 17.45—«Аныяктар адрестери». 18.00—«Кижи болгаш хоойлу». 18.30—Бөгүн делегейде. 18.45 — «Дем каттыштырылгазы». 19.15 —19.30 —Чапсар. 19.30—Концерт. 19.55 — «Карл Маркс. Аныяк чылдары». Уран-чечен телефильмниң 4-кү сериязы. 21.00—«Ye». 21.35 —«Орус музей». 22.05 — «Танцы, танцы, танцы...» 22.35—22.55 —Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Уругларга аңчыгаштар дугайында». Ленинградтан дамчыдылга. 12.30 — Эстетика кижизидилгези. 13.00 —Англи дыл. 13.30—Кино дугайында доңчулал. 14.25 —Аваам школазы. 14.55—Уругларга кыска хемчээлдиг уран-чечен фильмнер. 15.55 —18.00 —Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 —«СЭКП ТК-ның май (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирларын—амыдыралга». 18.25 —Киножурнал. 18.35 —«Азия төвү». 19.05—Чарлалдар, рекламалар. 19.15—«Артист болгаш үе». 19.45—Телемедәлер.

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг удунар, чаштар!». Мультфильм— 20.15 —Эртем-тайылбырлыг фильм. 20.25 —Соңгу чүктүн улустарының ырыларын Кола Бельды күүседир. 21.00—«Ye»: 21.35 —23.25 —Уран-чечен телефильм. «Кречинскийниң кудазы». 1-ги, 2-ги сериялар.

МАРТ 26-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —«Ye». 8.35 — Эртенги гимнастика. 8.50 —Күш-культуржуларга сумелер. 9.00 — АБВГД-жигеш. 8.30— «Спортлотонун» 13-кү тиражы. 9.40—Ада-нелер, силерге. 10.10 —«Карл Маркс. Аныяк чылдары». Уран-чечен телефильм. 11.15—Үнүштер дугайында. 12.00— «Тиклеңчилер». 13.30—Улус чогаадылгазында телепрограммаларның V делегей фестивалы. 13.55—Богун делегейде.

«ЭКРАН» СИСТЕМАНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

14.10 —Орус музей. 14.40 — «Билдингир-даа болза, бүзүренчиг эвес». 15.40 — Мульт. фильм. 16.00 —«9-ку студия». Дамчыдылганы политиктиг тайылбырлакчы В. С. Зорин чорудар. 17.00—«Эгелер». Уран-чечен фильмниң 1-ги, 2-ги сериялары. 19.15 — 19.30—Чапсар. 19.30 — Политиктиг тайылбырлакчы В. П. Бекетовтун беседазы. 20.00 —Футболга ССРЭ чемпионады. «Зенит» —«Динамо» (Минск). 20.45 — Концерт. 21.00 —«Ye». 21.35— 22.35—Концерт.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — Мячилиг хоккейге ССРЭ кубогу дээш маргылдаа. «Енисей»—«Динамо» (Алма-Ата). 15.05 —Эстон телевидениинин программазы. 16.45— «Московские новости» солунунун шаңналы дээш спортчу гимнастикага чурттар аразының маргылдаазы. 17.30—«Музыка киоскузу». 18.00 — «Мультфильм. 18.15 —«Кадыкшыл». 19.00 —ССРЭ биле ГДР-ниң шилиндек командаларының коньки спортунга маргылдаазы 19.45—Делегейде болуушкуннар доңчулалы. 20.00 —«Тамчыктыг удунар, чаштар!». 20.15—«Кино көрүкчүзүнүң эдериңчили». 21.00 — «Ye». 21.35—Мөңгө чаш чораан үемниң күзүнү». Уран-чечен телефильм. 23.00— Футболга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Тбилиси) — «Торпедо», (Москва), 23.45—00.05—ССРЭ биле ГДР-ниң шилиндек командаларының коньки спортунга маргылдаазы.

МАРТ 27-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —«Ye». 8.40 —Зарядкалары-биле, чыскаалыңар! 8.55—«Оттурукчу». 9.25—«Совет Эвилелиниг бараан боон тур мен!». 10.25 — «Кадыкшыл». 11.10 — «Эртенги почта» деп музыкалыг дамчыдылга. 13.10 «Кино аян-чорукчуларының клуву».

«ЭКРАН» СИСТЕМАНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

14.10 — Бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң концерти. Тюмень область. 14.40 — Совет черге ужуражыышкынар. 14.55 — М. Горький. «Чайлагжылар». Фильм-шиизи. 17.45 —«Сес-биле ажыл-херек чаңгыс». «Ол-ла черинге шиитпирлээр» деп бөлүк дамчыдылгаларының 4-кү үлдурулгези. 18.45 — «Делегей панорамазы». 19.30—19.45 — Чапсар. 19.45— «Экранда— кинокомедия». 21.00 —«Ye». 21.35 — «Московские новости» солунунун шаңналы дээш спортчу гимнастикага чурттар аразының маргылдаазы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Тоолдуң аалчылары». «Харжыгаш» деп мультфильм. 15.45—Бистиң корреспондентилеривистиң чугаалары. 16.15 —«Човуланга чораанны». Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң 8-ки сериязы —«Даша». 17.35—Театр чарлалының чанында. 18.35— «Бүгүдеге стадион». 19.05 — «Документалдыг телефильм. 19.45 —«Тамчыктыг удунар, чаштар!». 20.00 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Арарат»— «Динамо» (Киев). 20.45—Улустун аялгалары. 21.00—«Ye». 21.35 —«Үш бүргет хүп». Уран-чечен телефильм. 22.50 —00.35 —Футболга ССРЭ чемпионады. «Спартак»— «Шахтёр».

ЧУРУКТА: А. Островскийниң «Аал улузу ажырбас» деп шинзиден көргүзүгде хөгжүм-шин театрының артистери Г. З. Черников, Л. Ф. Котов, В. В. Кузин оларның ойнап турары.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ТАНЫШТЫРГАН

Төөгүнүң болгаш культураның тураскаалдарын камгалаарының Бүгү-россия иитилелиниң бистиң республикада салбыры ук иитилелдиң хоорай болгаш район төвүлелериниң даргаларының семинарын организастап эртиргеи. Аңаа СЭКП-ниң XXVI съездизиниң салган соруулгаларынга дүүштүр ук иитилелдиң соруулгаларының дугайында лекцияны ооң даргазы, ТДЛТЭШИ-ниң директору Ю. Л. Аранчын номчаан.

Төөгүнүң болгаш культураның тураскаалдарын коммунистиг кижизидилгеге ажыглаары, археология тураскаалдарын, оларны камгалаары болгаш эртемниң өөредилгеиин болгаш культураның хөгжүлдезинге оларны ажыглаары, Тыванын төөгү-революстуг тураскаалдары, оларны патриотчу болгаш мөзүшнаар кижизидилгезинге ажыглаары, республиканың архитектура тураскаалдары деп темаларга төөгү эртемнериниң кандилаттары М. Х. Мандай-оол, В. А. Дубровский болгаш Тыва АССР-ниң Тудуг херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң даргазы Е. Д. Байыр-оол олар боттарының лекцияларынга таныштырган.

Семинарга арга-дуржулга солчулгазы база болган.

Т. НОРБУ.

ТОЖУНУҢ ААЛЧЫЛАРЫ

Орук-суур берге болгаш бискe ырактан оюн-концерт үргүлчү-ле кээп турбас. Чоокта чаа биске пайысылал Кызылдан «Саян» ансамбль база хөгжүм-шин театрының артистери оюн көргүзүп чораан. Ыр-шоорну, казыргы дег танцыларны магададывыс. Аалдап кээп турупар.

М. САЛЧАК.

НОМЧУЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Ак-Туруг Культура бажыңына Анатолий Емельяновтун «Кижи бол» деп номунга номчулга конференциязы эрткен. Бөгүнгү апыяк кижи чүү дээш чурттап чоруурул, кандыг кижини чараш кижи дээрил, арын-нуур болгаш аталдар деп чүл дээш өске-даа айтырыгларга хамаарыштыр чугааны чоруткан.

К. КОМБУ.

Суд залындан

КЕЗЕМЧЕ ХАРЫЫСАЛГАЗЫН ХҮЛЭЭТКЕН

Чоон-Хемчик районнуң улус суду Михаил Иванович Сарыгларның кеземче херээн сайгарын көргеш, ону РСФСР-ниң Кеземче хоойлузунун 92, 172 үүлдери-биле шыңгыыраткан чурумнуг эдип чазаар күш-ажыл колониязынга 3 чылда хосталгазын казып шииткен, 8995 рубльди төлеттирген.

М. И. Сарыглар кандыг үүлгедиишкин кылганыл?

Ол ийги бөлүктүң инвалиди. Мурнунда база шииттирип чораан. Садыг талазы-биле тускай эртем чок турда, ону Чоон-Хемчик райпосу 1980 чылда Чыраа-Бажы суурда хлеб бижырар черниң эргелекчизинге хүлээп алган. Ооң соонда элээн үр үеде аңаа хыналда база кылбайн келген.

1980 чылдың июнь айда ревизия кылырга, М. Сарыглар-ның подотчёдунга дээди сорттун 459 кг, бирги сорттун 9355 кг, ийиги сорттун 39163 кг далганы дудаан, ооң ниити түүү 8995 рубль. Хлеб бижырар черни өске кижиге хүлээдип бээри-биле хыналда ревизияны каш удаа чорудар дээрге, Сарыглар арагалаап, келбейн турган деп, Респотребсоюзтун ревизору Молчанов тайылбырлап турар.

Судтун шииткелин ёзугаар алырга, М. И. Сарыглар ак сеткилдиг ажылдавайн арагалап, отчёдун ой-шаанда кылбайн, далганны ай санында отчётка көргүспейн турган. Чамдык таварылгаларда кадайы отчёт кылып, хлебти үндүрүп бээр турган. Ооң ынай ажылдан турган үезинин иштинде 2060 булка хлебти М. Сарыглар боду оорлааны бала илерээн.

Материалдыг хөренги тутканарның отчёдун хынаан, хүлээр бухгалтерингe ол талазыбиле тускай эртем чок Надежда Зинурованы хүлээп алган турган. Отчётту хүлээп алырда, эки хынавайн, бирги сорттун далганын хөйну үндүр берген, артыышкынны ай санында үндүрбээн, өртектиглер хынаан түннел актылар тургуспаан дээш суд ону шенелдеге шииткен.

Райпо баштаар черни кадрларны шын шилип алыр айтырыгны багай тургускаанын үстүнде айыткан фактылар херечилеп турар. Дудаан 48977 кг далган Респотребсоюзтун баштаар черни база дузуретпээн.

Б. БОРИСОВ.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

ССРЭ-ниң ИХМ-ның дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринге кирип өөренир курсантылар хүлээп алырың Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозу чарлап тур.

Өөренир хуусаазы: дээди школаларга — дөрт чыл, ортумак школаларга — 2 чыл.

ССРЭ-ниң ИХМ-ның Омскиде дээди болгаш Иркутскиде ерт-техниктиг училище, зинге 30 хардан куду назылыг, Совет Армиянын хүрээлениинге шериг албанын эртирген, ортумак эртеминиг, кадынын байдалы-биле ИХМ органнарынга ажылдап шыдаар эр кижилерни хүлээп алыр.

Волгоградтын, Горькийниң, Рязаньның, Хабаровскиниң дээди, а ол ышкаш Новосибирскиниң, Орёлдуң, Воронежтиң, Калининградтың, Барнаулдуң, Нижне-Тагильдиң, Ленинградтың ортумак школаларынга үстүнде негелделерге дүүшкен эр кижилерни хүлээп алыр.

Дээди өөредилге черинге кирерин күзээннер бо чылдын апрель 20-ге чедир, ортумак өөредилге черлеринче — май 10-га чедир Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң кадр киллизинге эмчи комиссиязын эрттирери-биле дараазында документилерни алгаш, келир: 286 майык ёзугаар кылдыган эмчи шызылгазы, ортумак эртеминин дугайында аттестат (бодун), а 10 класстын өөреникчилеринге—бирги чартык чылдын түннелин көргүскен ведомость, шериг билет азы киар бижилге шызылгазы, соолгу ажылдап азы өөренип турар черниден будурулгечи база партия, комсомол характеристиказы. 3×4 см, хемчээлдиг 4 фото-чурук, СЭКП азы ВЛКСМ хооркомунун, райкомунун чоруткан бижии.

Айтырыг тургузар чер: Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң кадр киллизи, № 204 кабинет, телефоннары 2-10-71, 99-23-88.

агаар

Бөгүн болгаш даарта республикага шокар булуттаар, чагбас. Мурнуу-барыын угланыышкынныг хаттыг күжү секундада 2—7 метр чедер. Агаарның температураза хүндүс 5—10, чамдык районнарга 0—5 градус, дүнелерде — 13—18, чамдыктарынга—3—8 градус соор.

Кызылга база шокар булуттаар, чагбас, хаттыг күжү кошкан. Агаарның температураза 3—5 градус, дүне 13—15 градус соор.

КИНО

МАРТ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Америк ёзу-биле оор халдаашкын» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ур эвес наймырал» 9.10, 10.50, 12.30, 14.10, 15.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Аладдиннин хуулгаазынныг колдузу» 10.20, «Соңгузуу хүн дүн ортузунда» 12.00, 16.00, 18.00, «Тигленген көрүнчүк» 14.00; 20.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Улуг сүнезиниң шилип алганы» 15.10, «Америкада куда соонда ай» 17.00 шактарда.

МАРТ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кроссворд тыварынга ынактарга» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Силерни маңнар мен» 9.30, 13.00, 15.00, «Мөңгө эжимнин кым соктады» 16.40, 18.30, 20.35, «Спорт башкызы» 11.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Абба» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Тигленген көрүнчүк» 18.30, 20.30 шактарда.

Редакциянын адреси: индекс 667000

667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажын № 3 ☎ 2-23-54, харыысалгалыг секретарынын 2-23-35, секретарваттын 2-23-35. Телефоннары: Редакторнун 2-24-63, редакторнун оралакчыларының 2-35-24, партийки амыдыраал болгаш үлетүр киллистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг киллистериниң 2-37-13, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация киллизиниң 2-20-60, культура киллизиниң 2-23-54, өдөө ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, корректорларының 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбейн баргада 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг 450.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС — 00089.